



International
Labour
Organization

SAFETY
+ HEALTH
FOR ALL

► Profil bezbednosti i zdravlja na radu na Kosovu

Promovisanje dostojanstvenog rada kroz
osnaživanje upravljanja bezbednošću i
zdravljem na radu i socijalnog dijaloga na
Kosovu



► **Profil bezbednosti i zdravlja na radu na Kosovu**

Promovisanje dostojanstvenog rada kroz
osnaživanje upravljanja bezbednošću i zdravljem
na radu i socijalnog dijaloga na Kosovu

Autorska prava © International Labour Organization 2021

Prvi put objavljeno 2021

Publikacije Međunarodne organizacije rada uživaju zaštitu prava na osnovu Protokola 2 Univerzalne konvencije o zaštiti prava. Međutim, kratki odlomci iz ovih publikacija se mogu reprodukovati bez dozvole pod uslovom da se izvor navede. Za prava reprodukcije ili prevoda, treba se obratiti MOR Publikacijama (Prava i Dozvole), International Labour Office, CH-1211 Geneva 22, Switzerland ili putem imejla: rights@ilo.org. U Međunarodnoj organizaciji rada su takvi zahtevi dobrodošli.

Biblioteke, institucije i drugi korisnici registrovani u okviru organizacija za zaštitu autorskih prava mogu da kopiraju ovu publikaciju u skladu sa dozvolama koje su im izdate u tom cilju. Posetite www.ifrro.org kako biste pronašli organizaciju za zaštitu autorskih prava u svojoj zemlji.

ISBN 9789220347744 (print)

ISBN 9789220347751 (web PDF)

Takođe dostupno na engleskom jeziku: *Safety and Health Profile: Promoting decent work through strengthening occupational safety and health and social dialogue in Kosovo*. ISBN 9789220347720 (print), 9789220347737 (web PDF), Ženeva, 2021.

Na albanskom jeziku: *Profili i Shëndetit dhe Sigurisë në Punë: Promovimi i punës së denjë përmes forcimit të menaxhimit të sigurisë dhe shëndetit në punë, si dhe dialogut social në Kosovë*. ISBN 9789220347744 (print), 9789220347751 (web PDF), Ženeva, 2021.

Odredbe korišćene u publikacijama MOR koje su u skladu sa praksom Ujedinjenih Nacija i prezentacije tog materijala ne izražavaju bilo kakvo mišljenje Međunarodne kancelarije rada po pitanju pravnog statusa neke države, oblasti ili teritorije ili njenih vlasti, ili kada je reč o promeni njenih granica.

Odgovornost za mišljenja iznesena u potpisanim člancima, studijama ili drugim doprinosima pripada isključivo njihovim autorima, i publikacija ne predstavlja odobrenje stavova iznetih u njoj od strane Međunarodne kancelarije rada.

Pozivanje na imena firmi i komercijalnih proizvoda i procesa ne znači da su oni priznati od Međunarodne kancelarije rada, a ukoliko neka firma ili komercijalni proizvod nisu pomenuti to ne znači da se oni ne odobravaju.

Informacije o publikacijama MOR i elektronskim izdanjima nalaze se na: www.ilo.org/publns.

Cover photo © iStock.



Ovu publikaciju je pripremila MOR u okviru UNOPS-ovog projekta „Promovisanje dostojanstvenog rada kroz unapređivanje upravljanja bezbednošću i zdravljem na radu i socijalnog dijaloga na Kosovu“, a koji je finansirala Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju (Sida) preko Ambasade Švedske Priština.

► Sadržaj

► Apstrakt	8
► Skraćenice	9
► Predgovor	10
► 1. Zakoni i propisi, kolektivni ugovori	11
1.1. Zakonodavstvo o bezbednosti i zdravlju na radu	12
1.2. Zahtevi na polju bezbednosti i zdravlja na radu u osnovnom zakonu	12
1.3. Glavni zakoni o bezbednosti i zdravlju na radu	13
1.4. Glavni podzakonski akti na polju BZR koje su izdala ovlašćena tela	14
1.5. Standardi bezbednosti i zdravlja na radu	16
1.6. Konvencije i kodeksi prakse MOR iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu	16
► 2. Organi i tela zadužena za bezbednost i zdravlje na radu (sistemi za upravljanje i nadzor nad bezbednošću i zdravljem na radu)	17
2.1. Upravljanje i nadzor nad bezbednošću i zdravljem na radu	18
2.2. Odbor za bezbednost i zdravlje na radu	19
2.3. Uloge drugih ministarstva sa aspekta bezbednosti i zdravlja na radu i mehanizmi za koordinaciju i saradnju	19
► 3. Mehanizmi za obezbeđivanje poštovanja propisa, uključujući i sisteme inspekcije	21
3.1. Sistemi nadzora i inspekcije u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu	22
3.2. Broj inspektora, inspeksijskih poseta i rezultati	22
► 4. Oblici promovisanja saradnje između rukovodstva, radnika i njihovih predstavnika na nivou preduzeća	25
4.1. Broj odbora za bezbednost i zdravlje na radu po veličini preduzeća	26
4.2. Drugi sistemi bezbednosti i zdravlja na radu na nivou preduzeća	26
► 5. Savetodavno telo za pitanja bezbednosti i zdravlja na radu	27
5.1. Sastav i mehanizmi	28
5.2. Pitanja o kojima je nedavno vođena diskusija i rezultati iste	28
► 6. Službe za pružanje informacija i saveta iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu	29
6.1. Internet stranica i drugi načini distribucije informacija o bezbednosti i zdravlju na radu	30
6.2. Pružene savetodavne ili konsultativne usluge na polju bezbednosti i zdravlja na radu	30
► 7. Pružanje obuke iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu	31
7.1. Spisak sistema za obuku iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu	32

7.2. Broj kurseva obuke po temama i regionima	32
7.3. Number of participants	22
► 8. Službe zdravlja na radu, uključujući i higijenu rada	33
8.1. Mehanizmi	34
8.2. Lista pružalaca usluga iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu i sadržaj njihovih usluga	35
► 9. Istraživanja na polju bezbednosti i zdravlja na radu	37
9.1. Institucije koje sprovode istraživanje na polju bezbednosti i zdravlja na radu	38
9.2. Glavni istraživački dokumenti i projekti u okviru istraživanja na polju bezbednosti i zdravlja na radu	38
► 10. Mehanizmi za prikupljanje i analizu podataka o povredama na radu, profesionalnim oboljenjima i njihovim uzrocima	39
► 11. Saradnja sa sistemima za socijalnu zaštitu ili osiguranje koji pokrivaju povrede na radu i profesionalna oboljenja	41
► 12. Mehanizmi podrške za ranjive grupe radnika	43
12.1. Radnici u malim i srednjim preduzećima	44
12.2. Radnici u mikro preduzećima (sa manje od 10 zaposlenih)	44
12.3. Radnici u neformalnoj ekonomiji	44
12.4. Radnici migranti	44
12.5. Samozaposleni	44
► 13. Mehanizmi podrške za radnice	45
13.1. Specijalne šeme na polju reproduktivnog zdravlja i zaštite porodilja	46
13.2. Posebni aranžmani za ispunjavanje drugih potreba radnica, uključujući prevoz noćnih radnika ili prilagođavanje različitim telesnim veličinama	47
► 14. Mehanizmi za saradnju i koordinaciju na centralnom nivou i nivou preduzeća, uključujući i mehanizme za reviziju programa	49
► 15. Tehnički standardi, kodeksi prakse i smernice na polju bezbednosti i zdravlja na radu	51
► 16. Obrazovne aktivnosti i aktivnosti za podizanje nivoa svesti u cilju promovisanja preventivne kulture bezbednosti i zdravlja, uključujući i promotivne inicijative	53
16.1. Aktivnosti za dan bezbednosti	54
16.2. Nagrade za bezbednost	54
16.3. Obrazovanje o bezbednosti i zdravlju na radu u srednjim školama, srednjim stručnim školama i na univerzitetu	54
► 17. Specijalizovane tehničke, medicinske i naučne institucije povezane sa različitim aspektima bezbednosti i zdravlja na radu, uključujući i istraživačke institute i laboratorije koji se bave ovom temom	55
17.1. Spisak akademskih institucija povezanih sa bezbednošću i zdravljem na radu	56
17.2. Nevladine organizacije za bezbednost i zdravlje na radu	56

► 18. Osoblje zaduženo za bezbednost i zdravlje na radu, poput službenika za bezbednost i zdravlje, inženjera za bezbednost, lekara medicine rada i higijeničara	57
► 19. Statistika o povredama na radu i profesionalnim oboljenjima	59
19.1. Statistika o nesrećama na radu uključujući podatke razvrstane po polu	60
19.2. Statistika o profesionalnim oboljenjima uključujući podatke razvrstane po polu	62
19.3. Primeri nedavnih ozbiljnih pojava profesionalnih oboljenja, uključujući učestale pojave silikoze, trovanja olovom i trovanja živom	62
19.4. Manjak prijavljivanja nesreća na radu i profesionalnih oboljenja	62
► 20. Politike i programi za opasna zanimanja po delatnostima	65
20.1. Građevinarstvo	66
20.2. Poljoprivreda	66
► 21. Mehanizmi za prevenciju industrijskih nesreća, zaštitu životne sredine i promovisanje javne bezbednosti	67
► 22. Politike i programi bezbednosti i zdravlja na radu za organizacije poslodavaca i radnika	69
22.1. Politike, programi i aktivnosti na polju bezbednosti i zdravlja na radu za organizacije poslodavaca i preduzeća	70
22.2. Politike, programi i aktivnosti na polju bezbednosti i zdravlja na radu za organizacije radnika	70
► 23. Redovne ili postojeće aktivnosti na polju bezbednosti i zdravlja na radu, uključujući međunarodnu saradnju	71
► 24. Finansijski i budžetski resursi za potrebe bezbednosti i zdravlja na radu na centralnom i lokalnom nivou	73
► 25. Podaci o demografiji, pismenosti, ekonomiji i zapošljavanju	75
► 26. Analiza nedostataka trenutnog sistema bezbednosti i zdravlja na radu	77
► 27. Poseban odeljak o COVID-19	81
27.1. Rezime situacije	82
27.2. Preduzete zdravstvene mere (karantin, organizacija rada, socijalno distanciranje) i lečenje potencijalnih i potvrđenih slučajeva COVID-19	83
27.3. Mere prevencije i ublažavanja za različite tipove radnika, uključujući i zdravstvene i druge esencijalne radnike	83
27.4. Procena rizika, upravljanje istima i komunikacija po tom pitanju	85
► LITERATURA	86
► Prilog 1. Lista transponovanih evropskih direktiva na polju BZR na Kosovu (ažurirano 31.12.2020.)	88
► Prilog II: Institucionalni okvir bezbednosti i zdravlja na radu	9

► Sažetak

Veće promene zakonskog sistema bezbednosti i zdravlja na radu (BZR) na Kosovu¹, su počele 2008. godine. Zakon br. 2003/19 o zaštiti na radu, zaštiti zdravlja zaposlenih i radnoj sredini je obezbedio osnovni okvir za organizaciju sistema BZR, ali nije bio usaglašen sa evropskim zahtevima i principima za zaštitu radnika.

Veliki korak napred za sistem BZR je preduzet 2013. godine, kad je Kosovo usvojilo Zakon br. 04/L-161 o bezbednosti i zdravlju na radu. U ovaj zakon su uneseni osnovni principi Okvirne Direktive EU 89/391/EEZ. U skladu sa tim su uvedeni novi principi i pristup sistemu BZR na Kosovu; procena rizika svih radnih zadataka, uvođenje BZR u sve aspekte radnog života i regulisanje obaveza poslodavaca i uključivanja zaposlenih.

Od tada je Kosovo usvojilo sekundarno zakonodavstvo koje je detaljno regulisalo dodatne zahteve u vezi sa svakim specifičnim aspektom BZR. Propisi o minimalnim zahtevima BZRi bezbednoj upotrebi opreme za rad su usvojeni 2014. godine. Takođe je u periodu od 2016. do 2017. godine u zakone transponovano 16 pojedinačnih evropskih direktiva na polju BZR. Međutim, nisu poštovane stroge procedure koje bi obezbedile njihovu potpunu usaglašenost sa relevantnim evropskim direktivama, što znači da gorepomenuti propisi nisu bili u potpunosti usklađeni. Dva dodatna propisa na polju procene rizika na radu i kriterijuma za kvalifikaciju stručnjaka i usluga na polju BZR su usvojena 2014. godine. Takođe je preduzet važan korak unapred u oblasti institucionalnog razvoja u obliku uspostavljanja okvira za socijalni dijalog.

Ovaj prvi korak po pitanju uspostavljanja sistema BZR na Kosovu je odredio ključne aktere i pravne akte za uspešno funkcionisanje sistema, ali nažalost nije obezbedio potpunu usaglašenost sa zahtevima relevantnih evropskih direktiva. Takođe je došlo i do praktičnih poteškoća u primeni, pošto su pojedini zahtevi bili nerealni, a neke važne odlike sistema BZR nedostajale. Štaviše, trenutni rezultati organa zaduženog za primenu i praćenje zahteva na polju BZR, tačnije Inspektorata rada, nisu u potpunosti zadovoljavajući usled nedostataka odgovarajućeg planiranja, nedostatka tehničkih resursa i niskog nivoa kompetenci.

Pored značajnih praznina u sistemu BZR, takođe je primetan i nedostatak statističkih pokazatelja o nesrećama na radu i profesionalnim oboljenjima. To otežava planiranje i sprovođenje delotvornih inspeksijskih poseta i preventivnih mera. Nije uspostavljen sistem socijalne zaštite zaposlenih na radu i ne postoji odgovarajući sistem za praćenje zdravlja na radu kako bi se obezbedilo dijagnostifikovanje i lečenje profesionalnih oboljenja. Socijalni dijalog i saradnja između institucija ne funkcionišu kako bi trebalo i ne postoji sistem za obuku iz BZR na svim nivoima obrazovanja zasnovan na nalazima istraživanja. Nivo javne svesti o BZR je takođe kritično nizak i ne postoji jasan plan kako bi se to moglo ispraviti.

U odgovoru na ovakvu situaciju, Ministarstvo rada i socijalne zaštite je predložilo nekoliko izmena postojećeg pravnog sistema. Neke su već usvojene tokom 2020. godine, a neke planirane za 2021. Ministarstvo je usvojilo i „Međusektorsku strategiju za bezbednost i zdravlje na radu za period 2021–2026. i Akcioni plan za period 2021–2023.“ uz podršku nekoliko evropskih projekata na polju analize jaza, obuke i razvoja pravnog okvira BZR.

¹ Sva pominjanja Kosova treba da budu shvaćena u kontekstu Rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija br.1244 (1999.)

► Skraćenice

BZR	Bezbednost i zdravlje na radu
CLP	Klasifikacija, označavanje i ambalaža (hemijski propisi)
ESAW	Evropska statistika nesreća na radu
EODS	Evropska statistika o profesionalnim oboljenjima
EU	Evropska unija
EU-OSHA	Evropska agencija za bezbednost i zdravlje na radu
Zakon o BZR	Zakon br. 04/L-161 o bezbednosti i zdravlju na radu
Zakon o radu	Zakon br. 03/L –212 o radu
IALI	Međunarodna asocijacija za inspekciju rada
ICMM	Nezavisna komisija za rudnike i minerale
ILO	Međunarodna organizacija rada
IR	Inspektorat rada
KBA	Kosovska poslovna alijansa
KCC	Privredna komora Kosova
KFHTU	Savez sindikata zdravstva Kosova
KOSHA	Kosovska organizacija za zaštitu i zdravlje na radu
LABADMIN/OSH	Odeljenje MOR za upravu rada i bezbednost i zdravlje na radu
MED	Ministarstvo za ekonomski razvoj
MŽSPP	Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja
MRSZ	Ministarstvo rada i socijalne zaštite
MPNT	Ministarstvo prosvete, nauke i tehnologije
MF	Ministarstvo finansija
MZ	Ministarstvo zdravlja
MTI	Ministarstvo trgovine i industrije
REACH	Registracija, evaluacija, autorizacija i restrikcija hemikalija
SBZR	Savet za bezbednost i zdravlje na radu
SLIC	Viši odbor inspektora rada
UITUK	Savez nezavisnih sindikata Kosova

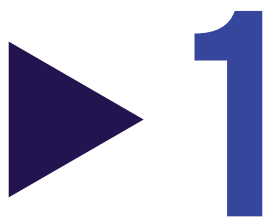
► Predgovor

Profil bezbednosti i zdravlja (BZR Profil) Kosova je pripremila MOR u okviru UNOPS-ovog projekta „Promovisanje dostojanstvenog rada kroz unapređivanje upravljanja bezbednošću i zdravljem na radu i socijalnog dijaloga na Kosovu“, a koji je finansirala Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju (Sida) preko Ambasade Švedske Priština.

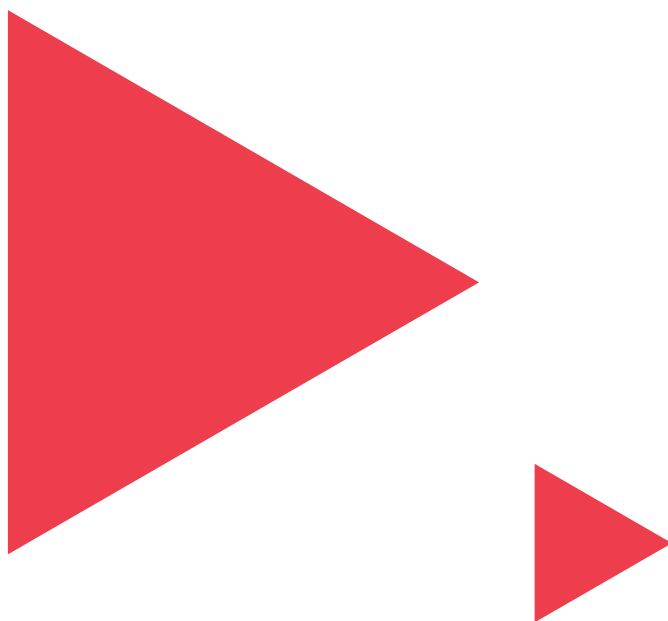
Profil BZR predstavlja esencijalni dokument za primenu sistemskog pristupa BZR. On daje pregled i najažuriranije informacije o trenutnom stanju BZR u nekoj oblasti i koristi se kako bi se procenili nedostaci sistema BZR i identifikovale prioritetne oblasti za delovanje. Metodologije koje se koriste za kreiranje profila BZR se pridržavaju Konvencije o promotivnom okviru bezbednosti i zdravlja na radu (br. 187) i njene prateće preporuke (br. 197). Cilj profila BZR je da pruži analizu trenutne situacije na polju bezbednosti i zdravlja na Kosovu, kao i preporuke za usaglašavanje postojećih propisa sa međunarodnim i evropskim standardima iz oblasti rada i najboljim praksama inspekcije rada i bezbednosti i zdravlja na radu.

Ovaj izveštaj je sastavio Ivars Vanazinš pod tehničkim nadzorom Arsenija Fernadeza, Specijaliste za upravu rada, inspekciju rada i BZR (LABADMIN/OSH), Cvetomira Radoslavova, Tehničkog službenika za pravo i usaglašenost sa zakonom o radu (LABADMIN/OSH), Kenićija Hirozea, Višeg specijaliste za socijalnu zaštitu (ILO DWT/CO-Budimpešta), i Blerima Murtezija, Službenika projekta (ILO DWT/CO-Budimpešta). Izveštaj je pripremljen u konsultaciji sa Sektorom za radne odnose, socijalni dijalog i bezbednost i zdravlje na radu. UNWOMEN je dala napomene u vezi sa rodom. Ovaj profil je validiran na tripartitnoj tehničkoj radionici koja je organizovana 01.04.2021. u Prištini.

Nadamo se da ovaj Profil BZR može da posluži kako kao koristan izvor informacija za kreatore politika, zvaničnike, radnike, poslodavce i praktičare na polju BZR koji žele da prate razvoj situacije sa aspekta BZR, tako i kao osnova za formulisanje unapređenog programa BZR na Kosovu.



Zakoni i propisi, kolektivni ugovori



1.1 Zakonodavstvo o bezbednosti i zdravlju na radu

Od 1999. godine, privremene institucije samouprave su kreirale osnovne zakone i propise na Kosovu u skladu sa konvencijama i sporazumima Ujedinjenih nacija i Međunarodne organizacije rada. Ovo je dovelo do **Zakona br. 2003/19 o zaštiti na radu, zaštiti zdravlja zaposlenih i radnoj sredini** (koji je skupština Kosova usvojila 09.10.2003.) koji definiše osnovne zahteve sa aspekta mera bezbednosti i zdravlja na radu (BZR) i propisuje obaveze poslodavaca i zaposlenih. Usvajanje ovog zakona se može posmatrati kao prvi korak ka transpoziciji prava EU u oblasti bezbednosti i zdravlja.

Ministarstvo rada i socijalne zaštite (MRSZ) je proširilo ovaj okvirni zakon što je dovelo do usvajanja **Zakona br. 04/L-161 o bezbednosti i zdravlju na radu** (Zakon o BZR) 2013. godine, gde je isti zamenio Zakon br. 2003/19. Novi zakon o BZR je usaglašen sa većinom zahteva Okvirne evropske direktive 89/391/EEZ i uspostavlja novi pristup i principe, tačnije:

- odgovornosti poslodavaca sa aspekta BZR;
- uvođenje bezbednosti i zdravlja na radu u sve aspekte radnog života;
- procenu rizika svih radnih zadataka; i
- uključivanje zaposlenih kako bi se osiguralo poštovanje zahteva bezbednosti i zdravlja na radu.

Ugledajući se na pristup koji su usvojile mnoge evropske zemlje, zakoni Kosova na polju BZR su zasnovani na Okvirnoj direktivi EU, a podzakonski akti na pojedinačnim evropskim direktivama koje obezbeđuju detaljne dodatne zahteve za svaki pojedinačni aspekt BZR. Ovi propisi su detaljnije opisani u nastavku.²

1.2. Zahtevi na polju bezbednosti i zdravlja na radu u osnovnom zakonu

Ustav koji je stupio na snagu 15.06.2008. godine obezbeđuje široku lepezu osnovnih prava koja obuhvataju jednakost pred zakonom (član 24) i pravo na lični integritet (član 26). Kada su u pitanju radni odnosi i zdravlje, član 28 zabranjuje prinudni rad, dok član 51 reguliše osnovna prava na zdravstvenu i socijalnu zaštitu koja obuhvata i osiguranje za slučaj nezaposlenosti, bolesti, ograničene sposobnosti i starosti. Pored toga, član 49 garantuje pravo na rad i slobodan izbor profesije i radnog mesta. Ustav se takođe jasno poziva na međunarodne sporazume o ljudskim pravima (članovi 19 i 22), kao i Konvenciju UN o ukidanju svih oblika diskriminacije žena koja propisuje i zahteve na polju BZR. Tačnije, član 11 (f) se poziva na „pravo na zdravstvenu zaštitu i zaštitu na radu, uključujući i zaštitu bioloških i reproduktivnih funkcija žena“, a i u članu 12 se pominje zdravlje.

Zakon o radu, koji je 2010. godine usvojen kao **Zakon br. 03/L-212 radu**, reguliše zaštitu prava zaposlenih. Propisuje pravne uslove sa aspekta radnih odnosa i zaštite zaposlenih, ali nije u potpunosti usaglašen sa svim relevantnim evropskim direktivama. Međutim, Zakon o radu reguliše pojedine aspekte BZR, uključujući i uslove vezane za radno vreme i specijalne odredbe koje se tiču žena (poput zabrane potencijalno štetnog rada u trudnoći i dojlje) kao i zaposlenih mlađih od 18 godina. Od decembra 2020. godine priprema se novi zakon o radu koji transponuje 17 evropskih direktiva u oblastima radnopravnih odnosa, socijalne zaštite, zarade, radnog vremena i moderne zaštite zaposlenih.

Na Kosovu su usluge medicine rada regulisane **Zakonom br. 04/L-125 o zdravlju** usvojenim 2012. godine. Ovaj zakon reguliše pravni okvir sistema zdravstvene zaštite. On za cilj ima da očuva i unapredi kvalitet života putem promovisanja zdravlja, prevencije bolesti i pružanja kvalitetnih usluga zdravstvene zaštite. Član 12 o „merama i aktivnostima“ posebno

² Lazar Jovevski et al. Regional Occupational Safety and Health Study of the Western Balkan Countries (Macedonian Occupational Safety and Health Association, 2018); Minir Curri and Milan Petkovski, Occupational Safety and Health - Study of Kosovo (Macedonian Occupational Safety and Health Association, 2018).

pominje prevenciju i rano lečenje povreda na radu i profesionalnih oboljenja. Sve ovo bi trebalo da bude sprovedeno u skladu sa principima zabrane diskriminacije (član 5.1.2.), uključujući i dodatne mere za žene. Član 15 propisuje da se zdravstvena nega pruža na centralnom i lokalnom nivou, nivou poslodavca, profesije i pojedinca.

Što se tiče bezbednosti proizvoda na radu, **Zakon br. 06/L-041 o tehničkim zahtevima za proizvode i ocenjivanje usaglašenosti** je usvojen 2011. godine. Na osnovu ovog propisa je usvojeno nekoliko uredbi, uključujući **Uredbu br. 04/2013 o bezbednosti mašinerije** i **Uredbu br. 08/2012 o ličnoj zaštitnoj opremi** (koju je izdalo Ministarstvo trgovine i industrije (MTI)).

Što se tiče upotrebe hemikalija, Kosovo je 2014. godine usvojilo **Zakon br. 04/L-197 o hemikalijama**. Ovim su transponovani evropski propisi o klasifikaciji, označivanju i ambalaži (CLP) kao i registraciji, evaluaciji, autorizaciji i restrikciji hemikalija (REACH). Kosovo je takođe usvojilo **Upravnu instrukciju** Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja (MESP) **br. 04/2018 o sprečavanju velikih nesreća gde su uključene opasne materije**. Ovim je transponovana EU SEVESO direktiva (Direktiva 2012/18/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 04. jula 2012. o kontroli opasnosti od velikih nesreća koje uključuju opasne supstance, a koja dopunjuje i potom stavlja van snage Direktivu saveta 96/82/EZ).

Pored toga, **Zakon br. 05/L-020 o rodnoj ravnopravnosti** stvara prostor za primenu (član 2) i poziva na uvođenje rodne komponente u oblastima zapošljavanja i socijalne zaštite. Poglavlje tri reguliše uslove zapošljavanja i stvara obaveze za poslodavce sa aspekta prevencije nasilja na radu i kreiranja jednakih uslova rada (članovi 15, 16 i 17). Ovi principi predviđaju specifične zahteve regulisane Zakonom o BZR a koji se tiču odgovornosti poslodavca, procene rizika i učestvovanja zaposlenih u sistemu BZR.

Zakon br. 5/L-021 o zaštiti od diskriminacije šire reguliše zabranu diskriminacije sa aspekta pristupa zapošljavanju, samozapošljavanju i zanimanjima, što podrazumeva i pravedne uslove rada i kriterijume za selekciju bez obzira

na delatnost ili sektor. To zahteva razumno prilagođavanje za potrebe osoba sa invaliditetom (član 19), što direktno utiče na određene aspekte sistema BZR.

Ministarstvo rada i socijalne zaštite je izdalo Administrativno uputstvo 05/2013 za sprečavanje i zabranu opasnih oblika dečjeg rada na Kosovu. Uputstvo sadrži listu opštih aktivnosti i sektora zabranjenih za decu ispod 18 godina starosti.

1.3 Glavni zakoni o bezbednosti i zdravlju na radu

Kao što je već napomenuto, Zakon o BZR (Zakon br. 04/L-161 i bezbednosti i zdravlju na radu), usvojen 2013. godine je uneo velike izmene u sistem BZR na Kosovu sa svojim pristupom zasnovanim na evropskom pravu. On je usaglašen sa najvećim delom zahteva Okvirne direktive EU 89/391/EEZ, i primenjuje se na sve sektore osim bezbednosnih snaga, policije, vatrogasaca i službi za spasavanje. Zakon o BZR odnosi se na širok opseg zaposlenih (uključujući stažiste i studente na praktičnoj obuci), ali ne i na samozaposlene ili radnike u porodici.

Kako bi se obezbedila puna usaglašenost sa Okvirnom direktivom EU 89/391/EEZ Ministarstvo rada i socijalne zaštite je 2019. godine revidiralo Zakon o BZR i pripremiло konceptualni dokument koji identifikuje sve potrebne zakonodavne promene. Ove izmene je Vlada usvojila 2020. godine.

Konceptualni dokument je identifikovao sledeće prioritete oblasti koje treba unaprediti: Konceptualni dokument je identifikovao sledeće prioritete oblasti koje treba unaprediti:

- povećanje odgovornosti poslodavaca;
- usklađivanje terminologije o proceni rizika kako bi se obezbedilo bolje razumevanje ovog koncepta;
- kreiranje sistema za registraciju, izveštavanje, istraživanje i statističke podatke o nesrećama na radu (u skladu sa Evropskom statistikom nesreća na radu) i proširivanje definicije

incidenata na radu povodom kojih poslodavac treba da sprovede istragu (uključujući nesreće izbegnute za dlaku);

- povećanje uloge predstavnika poslodavaca kako bi se obezbedila njihova aktivna komunikacija i učestvovanje; i
- unapređenje zaštite osetljivih i ranjivih grupa radnika poput mladih, žena, majki koje doje, osoba sa invaliditetom i starijih lica.

Proces unošenja izmena i dopuna u Zakon o BZR je počeo 2020. i očekuje se da će biti gotov do kraja decembra 2021. godine.

1.4 Glavni podzakonski akti na polju BZR koje su izdala ovlašćena tela

Glavni zakoni na polju BZR na Kosovu se zasnivaju na Okvirnoj direktivi EU, a podzakonski akti na pojedinačnim direktivama, pa tako propisuju detaljne dodatne zahteve za svaki pojedinačni aspekt BZR.

Nakon usvajanja Zakona o BZR 2013. godine, sledeća dva propisa su usvojena 2014. godine:

- **Pravilnik (MRSZ) br. 4/2014 za minimalne zahteve bezbednosti i zdravlja na radnom mestu**, koja transponuje Direktivu 89/654/EEZ od 30. novembra 1989. o minimalnim sigurnosnim i zdravstvenim zahtevima na radnom mestu (prva pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ); i
- **Uredba (MRSZ) br. 5/2014 za minimalne zahteve bezbednosti i zdravlja pri korišćenju opreme za rad na radnom mestu**, koja je transponovala Direktivu 2009/104/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 16. septembra 2009. o minimalnim sigurnosnim i zdravstvenim zahtevima za sigurnost i zdravlje radnika pri upotrebi radne opreme na radu (druga pojedinačna direktiva u smislu člana 16. stav 1. Direktive 89/391/EEZ).

Međutim, kao i u slučaju Zakona o BZR, ova dva propisa nisu bila u potpunosti usaglašena sa relevantnim evropskim direktivama. Usled toga, MRSZ je unelo izmene i dopune u oba ova propisa u oktobru 2020. godine. Važeći propisi su:

- **Pravilnik (MRSZ) br. 01/2020 o izmenama i dopunama Pravilnika (MRSZ) br. 04/2014 za minimalne zahteve bezbednosti i zdravlja na radnom mestu**; i
- **Uredba (MRSZ) br. 02/2020 o izmenama i dopunama Uredbe br. 05/2014 za minimalne zahteve bezbednosti i zdravlja pri korišćenju opreme za rad na radnom mestu**.

Izmenjeni i dopunjeni propisi veoma detaljno opisuju zahteve sa aspekta specifičnih faktora rizika. Na primer, propisuju određenu temperaturu na radnom mestu u zavisnosti od fizičke prirode rada, nivoa unutrašnjeg i spoljašnjeg osvetljenja u zavisnosti od radnog mesta i tipa rada, kao i dozvoljeno trajanje rada u spoljnoj sredini po hladnom i vrućem vremenu.

Tokom 2016. i 2017. godine MRSZ je transponovalo i unelo u zakone ukupno 16 pojedinačnih evropskih direktiva, u skladu sa članom 26 stavom 2 Zakona o BZR. Transponovane direktive se odnose na minimalne zahteve po pitanju lične zaštitne opreme, rukovanja predmetima i teretima, upotrebe ekrana za prikazivanje sadržaja, rada u eksplozivnim uslovima, rada na gradilištima, rada sa azbestom, buke, vibracija, bezbednog rukovanja hemikalijama, karcinogenim i mutagenim supstancama, rada sa biološkim agensima, zaštite od povreda oštrim predmetima i rada sa elektromagnetnim poljima i optičkim zračenjem.

Aneks 1 daje listu transponovanih evropskih direktiva na polju BZR i odgovarajućih propisa iz ove oblasti.

Pored primarnih propisa iz oblasti BZR postoje i dodatni propisi koji su od suštinskog značaja za funkcionalni sistem BZR, ali ne predstavljaju izričit zahtev evropskih direktiva. Naime, direktive ostavljaju svakoj članici da usvoji sopstvene specifične propise ili smernice na osnovu sopstvenog pravnog sistema i primera dobre prakse. Među ovakvim dodatnim propisima na

Kosovu je najvažnija **Uredba (MRSZ) br. 3/2014 o načinu pripreme dokumenata za procenu rizika i njihovom sadržaju, podacima na kojima procena rizika treba da se zasniva i vođenju evidencije o bezbednosti i zdravlju na radu.**

Ova Uredba propisuje specifične zahteve i opšte odredbe o proceni rizika u okviru Zakona o BZR. Međutim, identifikovano je nekoliko problema u vezi sa njom. Na primer, ne navodi šta tačno evidencija nesreća na radu i medicinskih pregleda treba da sadrži. Usled toga, poslodavci ne vode ovu evidenciju. Takođe postoji jasna nedoslednost između ove uredbe i Uredbe EU 2016/6791 tj. Opšte uredbe o zaštiti podataka (GDPR), na primer, tamo gde zahteva da dijagnoza profesionalnog oboljenja nekog radnika bude unesena u formulare dostupne čitavom nizu lica u preduzeću. Analiza koju je 2017. godine sproveo EuropeAid projekat pod nazivom „Podrška Inspektoratu rada u borbi protiv neprijavljenog rada” je otkrila da je poslodavcima bilo izuzetno teško da pripreme svu dokumentaciju propisanu ovom Uredbom. Ne postoje specifični zahtevi u vezi sa ženama ili pripadnicima ranjivih grupa. Uredba je revidirana 2019. godine, a u februaru 2021. je usvojena nova **Uredba (MRSZ) br. 2/2021 o proceni rizika na radnom mestu.**

Još jedan važan dodatni propis je **Uredba (MRSZ) br. 2/2014 o određivanju uslova i kriterijuma za sertifikaciju i licenciranje lica i institucija koji vrše rad u vezi bezbednosti i zdravlja na radu, kao i načinu, uslovima i programima za polaganje stručnog ispita.** Uredba je usvojena na osnovu člana 9, stava 5 Zakona o BZR. Međutim, ova uredba nije adekvatno sprovedena. Posmatrači su primetili da sistem specijalista i usluga u oblasti BZR ne funkcioniše propisno, kao i da nekoliko odredbi ometa delotvorno funkcionisanje ovog sistema.

Nova **Uredba (MRSZ) br. 1/2021 o kvalifikacijama lica zaduženih za bezbednost i zdravlje na radu i licenciranju preduzeća za usluge i obuku iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu** je stupila na snagu u aprilu 2021. godine. Ova uredba predlaže novi sistem obuke i sertifikacije stručnjaka za BZR, kao i za licenciranje usluga iz oblasti BZR. Takođe opisuje strukturu i sadržaj programa obuke stručnjaka za BZR.

Krajem 2020. godine su pripremljena dva dodatna propisa koja trenutno čekaju odobrenje: jedan o bezbednosnim praksama u vezi sa vađenjem minerala, a drugi o jonizujućem zračenju.

Evropska unija poseduje specifične propise vezane za sektor rudarstva.

- Direktiva Saveta 92/91/EEZ od 3. novembra 1992. o minimalnim zahtevima za poboljšanje zaštite sigurnosti i zdravlja radnika u industriji vađenjem minerala bušenjem (jedanaesta pojedinačna direktiva).
- Direktiva Saveta 92/104/EEZ od 3. decembra 1992. o minimalnim zahtevima za poboljšanje sigurnosti i zaštite zdravlja radnika u industrijama vađenja minerala iz površinskih i podzemnih kopova (dvanaesta pojedinačna direktiva).

Opseg primene trenutnog zakona o BZR obuhvata i sektor rudarstva. Međutim, postojeći pravni akti – Zakon br. 05/L-062 o zaštiti na radu u rudarskim delatnostima (usvojen u martu 2016.) i Uredba (MER) 6/2011 o bezbednosti u rudarstvu – ne pokrivaju u potpunosti transponovanje evropskih direktiva br. 92/104/EEZ i 92/91/EEZ o vađenju minerala. Zbog toga, MRSZ i MER trenutno diskutuju o izradi nacrtu novog zakona o minimalnim zahtevima na polju sigurnosti i zaštite zdravlja radnika u industrijama vađenja minerala iz površinskih i podzemnih kopova, vađenja minerala bušenjem i drugih rudarskih delatnosti.

Slična situacija postoji i u vezi sa jonizujućim zračenjem koje je na evropskom nivou pokriveno Direktivom 2013/59/EURATOM. Ova direktiva propisuje osnovne bezbednosne standarde na polju zaštite od opasnosti koje proističu iz izlaganja jonizujućem zračenju i koja stavlja van snage direktive 89/618/Euratom, 90/641/Euratom, 96/29/Euratom, 97/43/Euratom i 2003/122/Euratom. Ova direktiva se do određenog stepena takođe primenjuje i na radna mesta obuhvaćena zakonom o BZR. Kosovska agencija za zaštitu od zračenja i nuklearnu bezbednost trenutno priprema novu uredbu koja transponuje zahteve Direktive 2013/59/EURATOM.

Analiza zakonodavstva iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu pokazuje da, za razliku od prakse u evropskim državama, na Kosovu nisu kreirani ni usvojeni posebni propisi koji pokrivaju specifične sektore poput poljoprivrede ili šumarstva.³

1.5 Standardi bezbednosti i zdravlja na radu

Ne postoje zvanični podaci o preduzećima (ne uključujući međunarodne kompanije) na Kosovu koja su sertifikovana u skladu sa međunarodnim standardima bezbednosti i zdravlja na radu kao što su OHSAS 18001 („Serija procena bezbednosti i zdravlja na radu“) ili ISO 45001:2018 („Sistemi za upravljanje bezbednošću i zdravljem na radu – Zahtevi sa smernicama za upotrebu“).

Trenutno na Kosovu ne postoje predstavništva većih organizacija za sertifikaciju (kao što su DNV GL, Lloyd's Registry, BVQI, BSI, ili TUV Nord Group).

Takođe ne postoje poznati primeri sprovođenja ili obaveze sprovođenja Smernica MOR o sistemima za upravljanje bezbednošću i zdravljem na radu (ILO-OSH 2001).

1.6 Konvencije i kodeksi prakse MOR iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu

Međunarodni standardi rada koji se sastoje od Konvencija i preporuka MOR predstavljaju glavne alatke ove međunarodne organizacije. Postizanje „adekvatne i delotvorne zaštite za sve“ se nalazi u samoj srži mandata MOR.

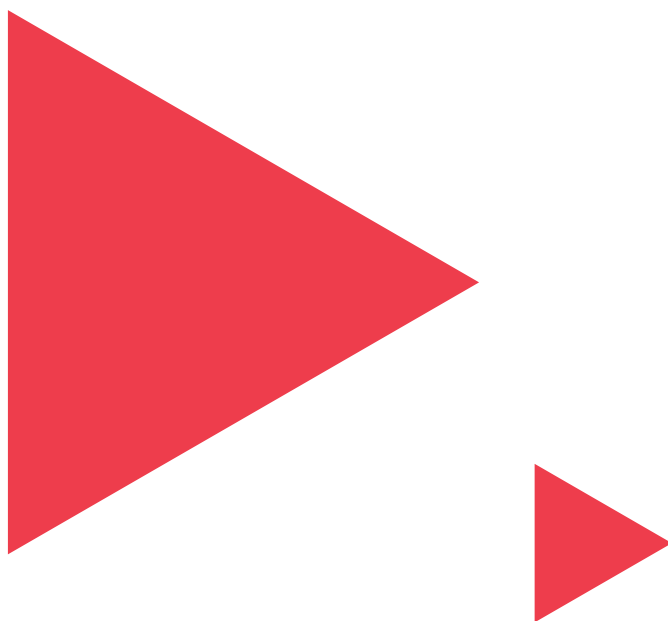
Zakonodavstvo na Kosovu odražava ključne principe pojedinih Konvencija MOR (kao što su Konvencija o bezbednosti i zdravlju na radu iz 1981. godine (br. 155), Konvencija o četrdesetočasovnoj radnoj nedelji iz 1935. (br. 47) i Promotivni okvir Konvencije o bezbednosti i zdravlju na radu iz 2006. (br. 187)).

Kodeksi prakse MOR na polju BZR pružaju smernice za široku lepezu tema, uključujući rudarstvo, građevinarstvo, rukovanje hemikalijama, praćenje zdravstvene situacije i evidentiranje i izveštavanje o nesrećama na radu i profesionalnim oboljenjima. Pojedini delovi Kodeksa praksi MOR su uvršteni u smernice za inspekcije rada uz podršku EuropeAid projekta „Podrška Inspektoratu rada u borbi protiv neprijavljenog rada“. Očekuje se da će Inspektorat rada početi da koristi ove smernice pri inspekcijskim posetama gradilištima kao i u cilju istrage nesreća na radu tokom 2021. godine. Lista provere koju inspektori i poslodavci koriste kako bi procenili različite faktore rizika na radu (poput hemikalija, rukovanja alatima i teretima i stresa) se takođe poziva na Kodekse prakse MOR.

³ Jovevski et al.; Curri and Petkovski.

► 2

Organi i tela zadužena za bezbednost i zdravlje na radu (sistemi za upravljanje i nadzor nad bezbednošću i zdravljem na radu)



2.1 Upravljanje i nadzor nad bezbednošću i zdravljem na radu

Trenutni sistem upravljanja BZR i nadzorom nad istom na Kosovu obuhvata nekoliko institucija na sledećim nivoima:

- nivo planiranja politike i zakonodavstva;
- nivo sprovođenja i promovisanja;
- nivo primene; i
- nivo infrastrukture.

Generalno glavna ovlašćenja na polju BZR dele MRSZ i Inspektorat rada. Postoji sektor MRSZ koji se bavi pitanjima bezbednosti i zdravlja na radu, a Inspektorat rada je nezavisno telo koje funkcioniše u okviru MRSZ (kao što je opisano u trećem odeljku). Drugi ključni akteri i institucije takođe zauzimaju određene pozicije.⁴

Međutim, čak i ako postoje svi ključni akteri (kao što je regulisano i propisano Zakonom), ima mnogo praktičnih izazova na polju koordinacije između institucija. Postojeći propisi o službama bezbednosti i zdravlja na radu, ocenjeni kao neefikasni, se trenutno revidiraju i očekuje se usvajanje nacrtu nove uredbe tokom 2021. godine.

Ministarstvo rada i socijalne zaštite

MRSZ ima vodeću ulogu po pitanju bezbednosti i zdravlja na radu. Ono je zaduženo za razvoj, planiranje i koordinaciju sistema BZR kao i relevantnih politika na Kosovu. Takođe je zaduženo za sprovođenje relevantnih propisa kroz Inspektorat rada (nezavisno telo u okviru MRSZ) koji predstavlja glavnu instituciju za terensku kontrolu i nadzor.

Glavni zadaci MRSZ u oblasti BZR su:

- kreiranje politike BZR i pružanje podrške njenoj primeni;

- staranje oko razrade propisa iz oblasti BZR i njihovog usaglašavanja sa evropskim i međunarodnim pravom;
- promocija kreiranja bezbednog radnog okruženja i garantovanje prava zaposlenih na BZR;
- potpomaganje i promovisanje razvoja sistema za upravljanje BZR; i
- promovisanje i ohrabrivanje socijalnog dijaloga između socijalnih partnera.

MRSZ je sastavljeno od više odeljenja. Odeljenje za rad i zapošljavanje (Sektor za radne odnose, socijalni dijalog i bezbednost i zdravlje na radu) je odgovorno za razvoj i primenu politika i strategija BZR.

Kao glavni ključni akter sa aspekta BZR, MRSZ sarađuje sa svim institucijama pod njegovim okriljem i nadzorom, uključujući i Inspektorat rada. MRSZ ocenjuje rad Inspektorata rada na godišnjoj osnovi. Pa ipak, MRSZ bi trebalo da poboljša svoju stratešku koordinaciju sa Inspektoratom sa aspekta BZR.

U praksi je saradnja sa drugim ministarstvima i njihovim institucijama, naročito u zdravstvenom sektoru, nedovoljna. Ovo je naročito tačno u pogledu službi bezbednosti i zdravlja na radu, izveštavanja, istrage, dijagnoze i obaveštavanja o profesionalnim oboljenjima, kao i obuke specijalista za bezbednost i zdravlje na radu i medicinu rada.

MRSZ je takođe zaduženo za koordinaciju socijalnog dijaloga sa organizacijama poslodavaca i sindikatima, naročito po pitanju primene novih zakonskih uslova. Međutim, neophodno je unaprediti razmenu informacija između socijalnih partnera o pitanjima bezbednosti i zdravlja na radu.

⁴ Jovevski et al.; Curri and Petkovski.

Nacionalna strategija razvoja za period 2016–2021 koja se osvrće na pitanja neformalne zaposlenosti i stvaranja adekvatnih uslova rada, dodeljuje MRSZ dodatne obaveze na polju BZR. MRSZ sada ima zadatak unapređenja uslova rada svih zaposlenih, sprovođenja borbe protiv neformalne zaposlenosti i garantovanja minimalnih standarda bezbednosti i zdravlja na radu, u skladu sa međunarodnim standardima.⁵

Izazovi sa kojima se MRSZ suočava prilikom vršenja svojih ovlašćenja su pomenuti u **Sektorskoj strategiji Ministarstva rada i socijalne zaštite 2018–2022**. Ovaj dokument predstavlja napredak koji je postignut po pitanju sprovođenja zakonskih propisa tokom prošlih nekoliko godina. Ona napominje da je „transponovanje samo jedan od koraka procesa približavanja koji podrazumeva da će Kosovo nastaviti da priprema uslove za primenu i puno sprovođenje novih nacrta zakona“.⁶

2.2 Odbor za bezbednost i zdravlje na radu

Jedna od nedavnih promena u sistemu BZR na Kosovu je rezultat uvođenja Saveta za bezbednost i zdravlje na radu (SBZR) koji je osnovan u skladu sa Uredbom br. 14/2014 za utvrđivanje pravila i procedura rada Saveta za bezbednost i zdravlje na radu (izdatom u skladu sa Zakonom br. 04/L-161 o bezbednosti i zdravlju na radu). SBZR je uspostavljen kako bi davao preporuke i kreirao politike za unapređenje BZR i kontinuirano pratio bezbednost i zdravlje zaposlenih na radu. Po ovoj uredbi, savet se sastoji od 11 članova u koje spadaju i tripartitni partneri i industrijski stručnjaci, tačnije tri predstavnika vlade, dva predstavnika poslodavaca, dva predstavnika radnika, dva stručnjaka za BZR, jedan stručnjak za medicinu rada i jedan ad hoc stručnjak u zavisnosti od pitanja koje se razmatra.

Savet ima mandate za sistematsko praćenje stanja bezbednosti i zdravlja na radu, kao i analizu i kreiranje preporuka u cilju unapređenja ove oblasti.⁷ Za sada je SBZR formulisao preporuke za razvoj sistema registracije profesionalnih obljena, za dodatne nizove inspeksijskih poseta opasnim sektorima i unapređenje efikasnosti inspekcija, kao i za zaštitu od zračenja, između ostalih. SBZR je obavljao redovne terenske posete kao bi se upoznao sa problemima na nivou preduzeća i njegovi članovi su aktivni u različitim radnim grupama MRSZ.

2.3 Uloge drugih ministarstva sa aspekta bezbednosti i zdravlja na radu i mehanizmi za koordinaciju i saradnju

Pošto su pitanja bezbednosti i zdravlja na radu po svojoj prirodi multidisciplinarna, zahtevaju koordinaciju više različitih ministarstava.

Ministarstvo zdravlja

Ministarstvo zdravlja (MZ) je zaduženo za politike i zakonodavstvo iz oblasti zdravstva, koordinaciju zdravstvene nege, praćenje zdravlja, strateško planiranje, izdavanje lekarskih dozvola i sertifikata. U zdravstvenom sistemu Kosova postoje primarni, sekundarni i tercijarni nivo zdravstvene nege. Zdravlje na radu predstavlja deo tercijarnog nivoa. Iako je Strategija zdravstvenog sektora za period 2017–2020 pomenula reorganizaciju u cilju unapređenja pristupa zdravstvenim uslugama, nije uvedeno praćenje zdravlja zaposlenih. Predloženo je da MZ pruži usluge na polju zdravlja na radu kroz svoj sistem porodičnih lekara. Ti porodični lekari bi bili zaduženi za praćenje uslova rada i zdravlja zaposlenih. U praksi, nadzorom zdravlja na radu se bave dve institucije medicine rada: Institut za medicinu rada u Obiliću i Kosovski

⁵ “Poboljšanje prava radnika i garantovanje minimalnih standarda bezbednosti i zdravlja na radu, u skladu sa međunarodnim standardima. To će biti učinjeno kroz unapređenje zakonskog okvira, podizanje svesti i bolje praćenje sprovođenja ovog zakonskog okvira” (Kosovo, Nacionalna strategija razvoja 2016–2021, 2016).

⁶ Kosovo, Ministarstvo rada i socijalne zaštite, Sektorska strategija 2018–2022, 2017,

⁷ Curri and Petkovski.

centar za medicinu rada u Đakovici (opisan u odeljku 17). Drugi pružaoci zdravstvene nege, poput porodičnih lekara, još uvek nisu zvanično deo sistema za nadzor zdravlja na radu. Ne postoji redovna saradnja izneđu MZ i institucija iz oblasti BZR poput Inspektorata za rad.

Ministarstvo ekonomskog razvoja

Ministarstvo ekonomskog razvoja (MER) je zaduženo za opšti razvoj privrednih aktivnosti na Kosovu i stoga igra određenu ulogu u sistemu BZR. Odeljenje za rudarstvo ovog Ministarstva se između ostalog stara za poštovanje zahteva BZR u skladu sa zakonskim propisima koji pokrivaju sektor rudarstva (tj. **Zakonom br. 05/L-062 o bezbednosti na radu u rudarskoj delatnosti**). Još jedna relevantna institucija u okviru MER je Nezavisna komisija za rudnike i minerale⁸ (NKRM). NKRM obuhvata i Inspektorat za rudnike koji je zadužen za bezbednost i zdravlje na radu u rudnicima. U nadležnost MER spada i **Zakon br. 02/L-103 o opremi pod pritiskom**, koji ima određene implikacije po BZR.

Osim ovih ministarstava i Agencija za rodnu ravnopravnost (koja funkcioniše pod okriljem Kabineta premijera) je u svom Akcionom planu predvidela jedan specifični cilj iz oblasti BZR i to „pripremu procene uticaja zakonske regulative na slučajeve osiguranja od nesreća na radu i profesionalnih oboljenja koju MRSZ treba da sprovede“. Kroz svoju mrežu specijalista za rodnu ravnopravnost i državnih institucija, ova agencija ima mandat da se postara za sprovođenje procena uticaja i njihovo inkorporiranje u procese kreiranja politika u svim oblastima, uključujući i BZR.

Ministarstvo trgovine i industrije

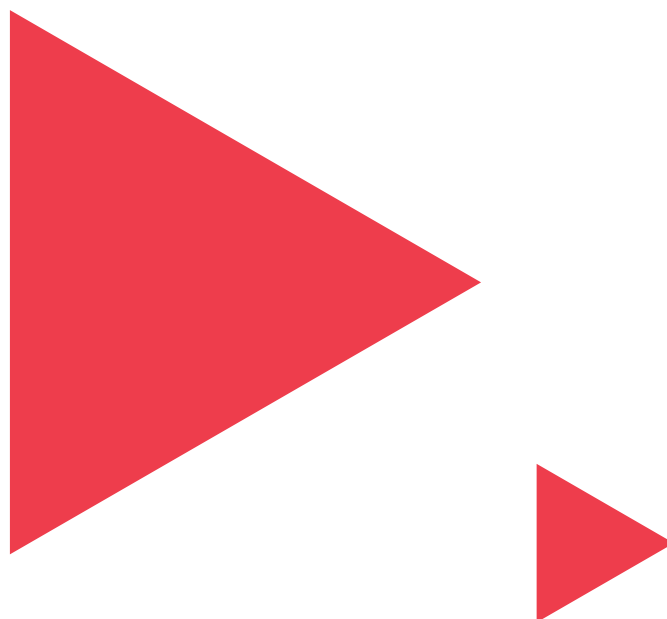
Jedno od tela Ministarstva trgovine i industrije (MTI) jeste i Tržišna inspekcija koja je zadužena za nadzor nad opštom bezbednosti proizvoda, što podrazumeva i opremu za bezbednost i zdravlje na radu. MTI je takođe nadležno za nekoliko podzakonskih akata koje imaju implikacije po BZR i relevantni su za ovu oblast. U njih spadaju:

- Pravilnik (MTI) br. 06/2012 o gasnoj opremi;
- Uredba (MTI) br. 04/2014 o opremi i zaštitnim sistemima namenjenim za upotrebu u potencijalno eksplozivnim atmosferama;
- Pravilnik (MTI) br. 05/2012 o žičarama za prevoz osoba
- Uredba (MTI) br. 03/2017 o bezbednosti liftova;
- Pravilnik (MTI) br. 04/2013 o bezbednosti vozila; i
- Pravilnik (MTI) br. 1/2020 o ličnoj zaštitnoj opremi.

⁸ <https://www.kosovo-mining.org/>.

▶ 3

**Mehanizmi za
obezbeđivanje poštovanja
propisa, uključujući i
sisteme inspekcije**



3.1 Sistemi nadzora i inspekcije u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu

Inspektorat za rad⁹ (IR) predstavlja ključnu nadzornu i inspekcionu ustanovu u oblasti BZR. Inspektorat je uspostavljen u skladu sa **Zakonom br. 2002/09 o Inspektoratu rada na Kosovu**. Ovaj zakon je izmenjen i dopunjen **Zakonom br. 03/L-017 o izmenama i dopunama Zakona o Inspektoratu rada**. Trenutno se zakon revidira i postoji novi predlog zakona o Inspektoratu rada.

Inspektorat funkcioniše u okviru MRSZ sa sledećim primarnim zadacima i funkcijama:

- sprovođenje inspekcija i vršenje nadzora nad sprovođenjem zakona u radnim odnosima, BZR i drugim oblastima propisanim zakonom;
- prikupljanje, obradu, analizu i objavljivanje informacija o radnopravnim odnosima i BZR na centralnom, regionalnom i sektorskom nivou, kao i nivou preduzeća i radnog mesta;
- pripremu predloga za MRSZ po pitanju kreiranja politika i strategija za zakonsko usaglašavanje i unapređenje radnopravnih odnosa i BZR;
- pripremu godišnjih planova rada koji definišu prioritetne oblasti za delovanje i uspostavljanje sistema za merenje njihovog napretka;
- sprovođenje istraga nesreća na radu i evidentiranje i registrovane ovih nersreća u skladu sa zakonom propisanim procedurama;
- sprovođenje istrage slučajeva profesionalnih oboljenja u skladu sa zakonom propisanim procedurama;
- kontrolisanje radne opreme u radnom okruženju, načina na koji zaposleni upotrebljavaju individualnu i kolektivnu zaštitnu opremu i rukovanja hemijskim supstancama;
- razmatranje žalbi i zahteva koji su poslali poslodavci i zaposleni;
- pružanje besplatne savetodavne pomoći poslodavcima i zaposlenima po pitanju zakonskih zahteva iz oblasti radnopravnih odnosa i BZR;
- promovisanje preventivne radne kulture kako bi se kreiralo bezbednije radno okruženje i povećao kvalitet radnog života; i
- saradnja sa drugim agencijama vlade, lokalnim organima vlasti, predstavnicima poslodavaca i zaposlenih i međunarodnim organizacijama.

IR je organizovan u skladu sa **Uredbom br. 15/2015 o unutrašnjoj sistematizaciji i organizaciji radnih mesta u Inspektoratu rada**, koja reguliše internu sistematizaciju radnih mesta u IR. Ona definiše različita odeljenja i razvrstava inspektore rada po dužnostima i obavezama u okviru određene oblasti. Uredba sadrži i organizacionu šemu Inspektorata. Inspektorat je trenutno pokriven Strateškim planom razvoja za period 2017–2021.¹⁰

3.2 Broj inspektora, inspeksijskih poseta i rezultati

Po **Uredbi br. 15/2015 o unutrašnjoj sistematizaciji i organizaciji radnih mesta u Inspektoratu rada**, IR ima ukupno 65 pozicija. Trenutno zapošljava 11 administrativnih radnika, 39 inspektora rada (pretežno muškaraca) i 7 regionalnih koordinatora. Sektor Mitrovice ima 9 zaposlenih, od kojih 5 radi u Južnoj Mitrovici. Priština je najveći sektor sa 14 inspektora, dok ostalih 6 regionalnih sektora imaju 2 do 5 inspektora. Krajem 2020. godine je bilo osam nepopunjenih pozicija u IR (vidi donju tabelu). Budžet Inspektorata je povećan u 2021. godini i po planu treba da ima 90 zaposlenih sa punim radnim vremenom. Ovo povećava broj nepopunjenih pozicija na više od 30 na početku 2021. godine.

⁹ <https://ip.rks-gov.net>.

¹⁰ Kosovo, Inspektorat rada Kosova, Strateški plan razvoja za period 2017–2021, 2016.

Jedinice IR	Broj zaposlenih propisan Uredbom br. 15/2015	Trenutni broj zaposlenih (krajem 2020.)
Kancelarija glavnog inspektora	6	4
Odeljenje za politike, planiranje i pravne poslove	4	2
Odeljenje finansijskih i opštih usluga	7	5
Koordinacioni sektor u regionu Prištine	18	15
Koordinacioni sektor u regionu Mitrovice	4	9
Koordinacioni sektor u regionu Peći	6	4
Koordinacioni sektor u regionu Đakovice	4	3
Koordinacioni sektor u regionu Prizrena	5	5
Koordinacioni sektor u regionu Uroševca	4	5
Koordinacioni sektor u regionu Gnjilana	5	5
Sektor za nabavke	2	0
Ukupno:	65	57

Inspektori rada su diplomirani pravnici (24), inženjeri (4), ekonomisti (2), hemičari (2), ili iz drugih oblasti (1).¹¹

Inspektori rada svoje aktivnosti obavljaju kako u oblasti radnopravnih odnosa tako i BZR. Trenutno ne postoji specijalizacija za jednu od te dve oblasti, i od svakog inspektora se očekuje da pokriva obe. Inspektori imaju ovlašćenje da uđu u bilo kakav objekat u javnom i privatnom sektoru koji spada pod obim primene Zakona o BZR. Inspektorima nisu dostupni priručnici ili smernice o procedurama Inspektorata rada (kao što su vršenje inspeksijskog nadzora ili obavljanje istrage nesreća). Inspeksijski nadzor se obično planira na godišnjem nivou, a onda se taj raspored ažurira na mesečnom ili sedmičnom nivou. Ali ne postoji generalni koncept planiranja niti samog inspeksijskog nadzora.

¹¹ Podaci: Inspektorat rada, 2020.

Inspekcijski nadzor može biti redovan (60%), propratan (30%), na zahtev (9%), ili se može vršiti u saradnji sa drugim organima (1%). Godišnji izveštaj Inspektorata rada navodi da je u 2019. godini izvršeno 11.351 inspekcijskih nadzora. Većinu (70%) ovih poseta su obavila dva inspektora, što znači da je svaki vršio oko 350 inspekcijskih nadzora godišnje (ili skoro dve posete dnevno). Tako visok broj inspekcijskih poseta može da ugrozi kvalitet samog nadzora pa se savetuje da bude smanjen i da inspekcijski nadzori koji se sprovode u preduzećima u visoko rizičnim oblastima budu bolje isplanirani. Takođe je nejasno da li je broj evidentiranih nadzora isti iz godine u godinu i da li odražava stvarni broj izvršenih inspekcija.

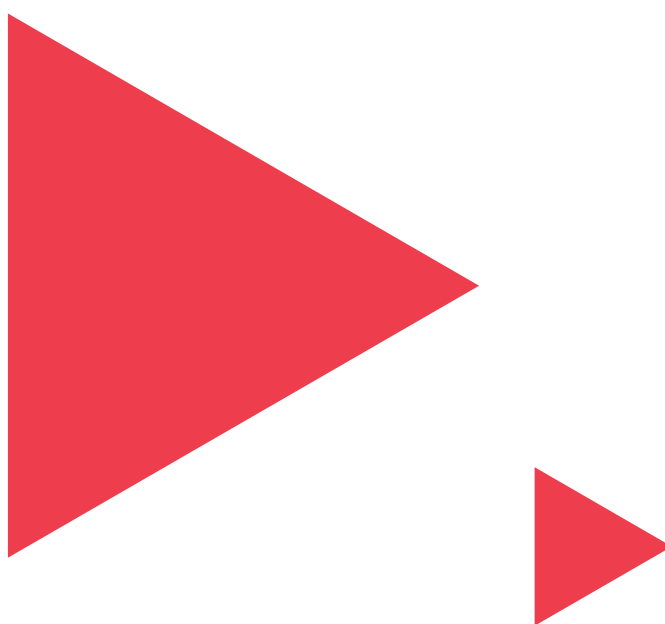
Član 10 Konvencije 81 poziva na angažovanje „dovoljnog broja inspektora“ koji treba da obavljaju predviđene poslove. Pošto svaka članica ima drugačije prioritete na polju sprovođenja zakona ne postoji zvanična definicija koncepta „dovoljan“. Među faktorima koje bi trebalo uzeti u obzir su broj preduzeća, njihova veličina i ukupan obim radne snage. Jedino dostupno međunarodno merilo je broj inspektora po radniku. U svojim tehničkim smernicama/ smernicama za razvoj politika, MOR predlaže da bi razumni odnos broja inspektora rada i radnika trebalo da iznosi blizu 1/10.000 u industrijskim tržišnim ekonomijama, 1/15.000 u ekonomijama koje prolaze kroz industrijalizaciju, 1/20.000 u ekonomijama u tranziciji, i 1/40.000 u manje razvijenim zemljama. Grubi proračun pokazuje da je ovaj koeficijent u slučaju Kosova prilično dobar (39 resornih inspektora na oko 536.000 radnika ili 1/14.000 (podaci iz 2019. godine)), ali efikasnost njihovog rada na osnovu analize rizika i podataka ostaje neizvesna.

Jedan od glavnih izazova sa kojima se Inspektorat rada suočava jeste nedostatak strateškog planiranja zasnovanog na riziku i statistici inspekcijskog nadzora pošto ne postoji standardizovani sistem za prikupljanje, analizu i objavljivanje date statistike. Još jednu prepreku predstavlja loše svakodnevno planiranje poseta imajući u vidu ograničen pristup inspektora bazama podataka, nepostojanje elektronskog sistema za skladištenje podataka i niske nivoe

zarada. Pored toga, uslovi rada inspektora su nezadovoljavajući - nemaju dovoljno laptopova, telefona, mernih aparata i lične zaštitne opreme. Štaviše, praktično ne postoji aktivna ili redovna međuinstitucionalna saradnja (poput zajedničkih inspekcija) kao niti bilo kakave aktivnosti na polju podizanja nivoa svesti.

► 4

**Oblici promovisanja
saradnje između
rukovodstva, radnika i
njihovih predstavnika na
nivou preduzeća**



4.1 Broj odbora za bezbednost i zdravlje na radu po veličini preduzeća

Zakon o BZR ne propisuje zahteve po pitanju organizovanja odbora za BZR na nivou preduzeća. Takve odbore bi mogao da uspostavi poslodavac, da budu jedna od stavki kolektivnog ugovora ili pak da njihovo osnivanje iniciraju sindikati, ali nema podataka o ovakvim slučajevima.

4.2 Drugi sistemi bezbednosti i zdravlja na radu na nivou preduzeća

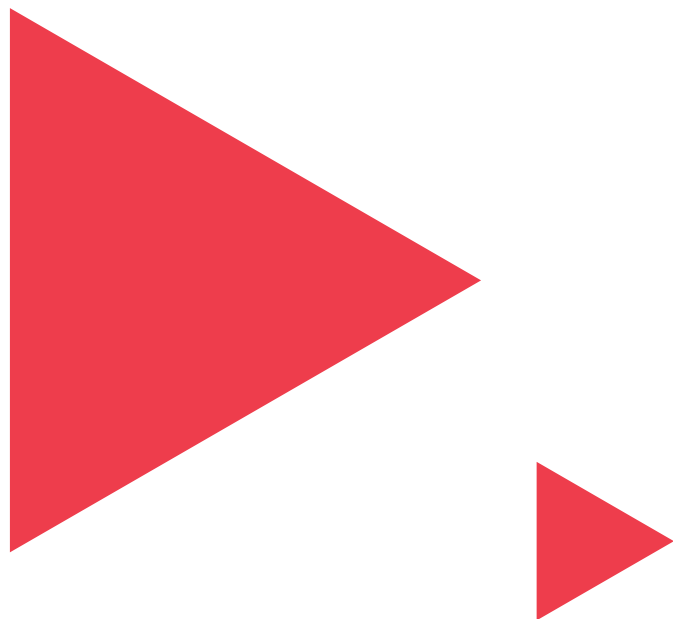
Zakon o BZR propisuje obavezu poslodavca da imenuje jedno ili dvoje zaposlenih da obavljaju BZR poslove u preduzeću. Dati radnici treba da dobiju adekvatnu obuku i opremu. Poslodavac je zadužen za angažovanje spoljnog specijaliste za BZR ukoliko u njegovom preduzeću nema kvalifikovanog osoblja. Takav spoljni saradnik bi trebalo da svoje zadatke obavlja u skladu sa **Uredbom (MRSZ) br. 2/2014 za određivanje uslova i kriterijuma za sertifikaciju i licenciranje lica i institucija koji vrše rad u vezi bezbednosti i zdravlja na radu, način, uslove i program za polaganje stručnog ispita**. Od aprila 2021. godine se očekuje stupanje na snagu nove **Uredbe (MRSZ) br. 1/2021 o kvalifikacijama lica zaduženih za usluge bezbednosti i zdravlja na radu i licenciranju preduzeća za pružanje obuke i usluga iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu**. Neće biti velikih promena po pogledu zahteva na nivou preduzeća. U preduzećima koja rade u niskorizičnim delatnostima i zapošljavaju manje od 50 radnika poslodavac može da ispuni zahteve BZR ukoliko je prošao kroz neophodnu „osnovnu obuku iz bezbednosti i zdravlja na radu“ (60 sati obuke), ili ukoliko imenuje zaposlenog koji je prošao sličnu obuku (Član 10). Za tzv. visokorizične delatnosti (građevinarstvo, proizvodnja, saobraćaj, poljoprivreda, šumarstvo i rudarstvo) sa manje od 50 radnika će biti obavezna „napredna stručna obuka iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu“ sa dodatnih 20 sati specifične obuke iz predmetne oblasti.

Srednje preduzeće koje zapošljava između 51 i 250 radnika bi trebalo da imenuje bar jednog obučenog i licenciranog eksperta za BZR. Preduzeća sa preko 250 radnika će angažovati jednog ili više licenciranih eksperata za BZR. Očekuje se da će se ovi uslovi promeniti u 2021. godini i dat je predlog da niskorizična preduzeća sa preko 250 radnika imaju bar dva sertifikovana eksperta za BZR (pošto će u okviru novog sistema sertifikovanje zameniti licenciranje). Preduzeća u visokorizičnim delatnostima će morati da imenuju bar dva sertifikovana eksperta za BZR. Takođe se očekuje da će i u visoko i u niskorizičnim delatnostima poslodavcu biti dozvoljeno da obavlja funkciju eksperta za BZR samo ukoliko zapošljava 10 ili manje radnika. Nema podataka o broju ovakvih imenovanih internih ili eksternih eksperata u okvirima postojećeg sistema. U martu 2021. godine je postojalo 258 obučenih i licenciranih eksperata za BZR.¹²

¹² Të dhënat: MPMS.

► 5

Savetodavno telo za pitanja bezbednosti i zdravlja na radu



5.1. Sastav i mehanizmi

Trenutno na Kosovu ne postoje institucije sa savetodavnim kapacitetima u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu (Takođe vidi Odeljak 9). Jedina institucija koja funkcioniše kao savetodavni odbor sa adekvatnim kompetencama iz oblasti BZR jeste Savet za bezbednost i zdravlje na radu.

Socijalno-ekonomski savet je osnovan 2016. godine kao tripartitno telo za razvoj i promociju socijalnog dijaloga (koji se često smatra suštinskim preduslovom za uspešno sprovođenje BZR na nivou preduzeća) i mehanizam za dijalog između tela Vlade, privatnog sektora i socijalnih partnera. Sastoji se od 15 članova od kojih pet dolazi iz poslodavačkih organizacija, pet iz organizacija radnika, i pet iz tela Vlade. Savet pruža konsultacije i podnosi predloge iz oblasti rada, zapošljavanja i socijalne zaštite. Njegov rad reguliše **Zakon br. 04/L-008 o Ekonomskom i socijalnom savetu** usvojen 2011. godine. Ovaj zakon reguliše organizaciju, obim, oblike rada i sveopšte funkcionisanje Socijalno ekonomskog saveta.¹³ U praksi se Savet retko uključuje u pitanja BZR ako se izuzme učestvovanje u pojedinim radnim grupama. Većinom pitanja iz oblasti BZR se umesto toga bavi Savet za bezbednost i zdravlje na radu.

MRSZ ima zadatak da promoviše i ohrabruje dijalog između socijalnih partnera. Ono pruža konsultacije i potpomaže pregovore između vlade, poslodavaca i zaposlenih o pitanjima vezanim za politiku promovisanja zapošljavanja, minimalne plate i zarade, i revidiranje i evaluaciju politika i mera sa aspekta društvene održivosti.¹⁴

5.2. Pitanja o kojima je nedavno vođena diskusija i rezultati iste

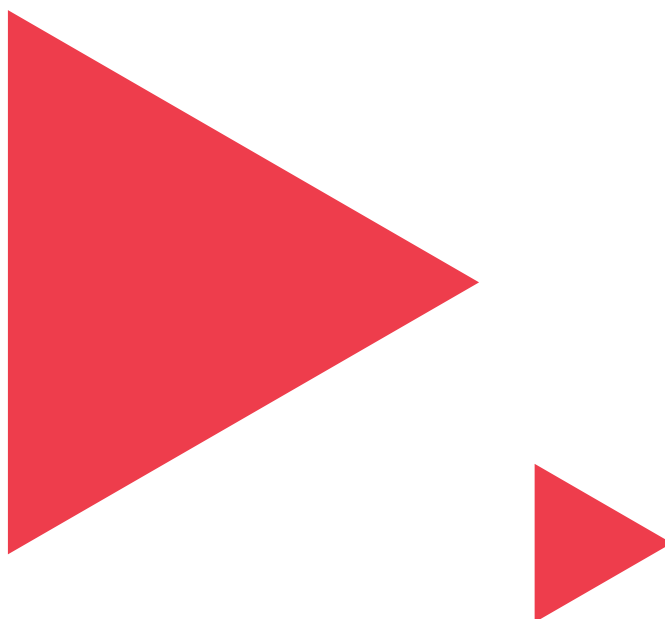
Savet za bezbednost i zdravlje na radu je 2020. godine učestvovao u pripremi „Međusektorske strategije bezbednosti i zdravlja na radu za period 2021.–2026. i pratećeg Akcionog plana za period 2021.–2023.“ Videti odeljak 2.2 za više informacija.

¹³ Curri and Petkovski.

¹⁴ Curri and Petkovski.

▶ 6

**Službe za pružanje
informacija i saveta iz
oblasti bezbednosti i
zdravlja na radu**



6.1. Internet stranica i drugi načini distribucije informacija o bezbednosti i zdravlju na radu

Na Kosovu ne postoji jedan centralni izvor informacija o BZR. Nekoliko institucija i nevladinih institucija poseduje relevantne internet stranice, uključujući:

- Ministarstvo rada i socijalne zaštite;¹⁵
- Inspektorat za rad;¹⁶ i
- Udruženje za bezbednost i zdravlje na radu.¹⁷

Pored toga Inspektorat rada je postavio neke dodatne informacije na svojoj fejsbuk stranici.¹⁸ Inspektorat rada predstavlja zvaničnu ustanovu za kontakt i koordinaciju Evropske agencije za bezbednost i zdravlje na radu.

U okviru evropskih projekata tehničke podrške je sprovedeno nekoliko kampanja, štampani informativni materijali i organizovani seminari za eksperte iz oblasti BZR. Sve ove aktivnosti su bile sporadične i vezane za projekte pa tako i ovisne o raznim projektnim ciljevima. U ovim projektima nisu date niti uzete u obzir informacije razvstane po rodu.

6.2. Pružene savetodavne ili konsultativne usluge na polju bezbednosti i zdravlja na radu

Sistem spoljnih pružalaca usluga iz oblasti BZR na Kosovu trenutno prolazi kroz restrukturiranje (vidi odeljak 8).

Novi sistem propisuje da pružalac usluga iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu na Kosovu mora da bude registrovan kao pravno lice u skladu sa primenjivim zakonima. Mora da zapošljava bar tri eksperta za BZR kako bi garantovao profesionalnu tačnost pruženih usluga. Mora da poseduje pisani organizacioni okvir i radne postupke za sve usluge, uključujući procenu rizika na radu, sisteme upravljanja bezbednošću i zdravljem, planiranje za hitne slučajeve, i testiranje i pregled radne opreme, i mora iste da dostave poslodavcima. Takođe mora da bude u stanju da obezbedi tehničko i profsionalno merenje faktora rizika na radu kao što su buka, vibracije, hemikalije, prašina i elektricitet. Pravna lica koja ispunjavaju sve uslove i kriterijume propisane novom Uredbom mogu da se prijave za dobijanje licence pružaoca usluga iz oblasti BZR. Komisija za BZR u okviru MRSZ će pregledati podnesenu dokumentaciju i odlučiti o statusu prijave. Ovaj sistem je opisan u **Uredbi (MRSZ) br. 1/2021 o kvalifikacijama lica zaduženih za usluge bezbednosti i zdravlja na radu i licenciranju preduzeća za pružanje obuke i usluga iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu**, koja će stupiti na snagu 01.04.2021.

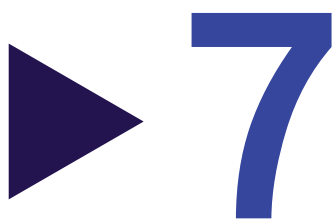
Inspektorat rada ne sprovodi aktivnosti na polju konsultovanja koje su tipične za institucije koje se bave nadzorom i regulisanjem radnog okruženja. Na Kosovu se ne organizuju sistematski seminari ili konferencije o BZR.

¹⁵ <https://mpms.rks-gov.net/en/>.

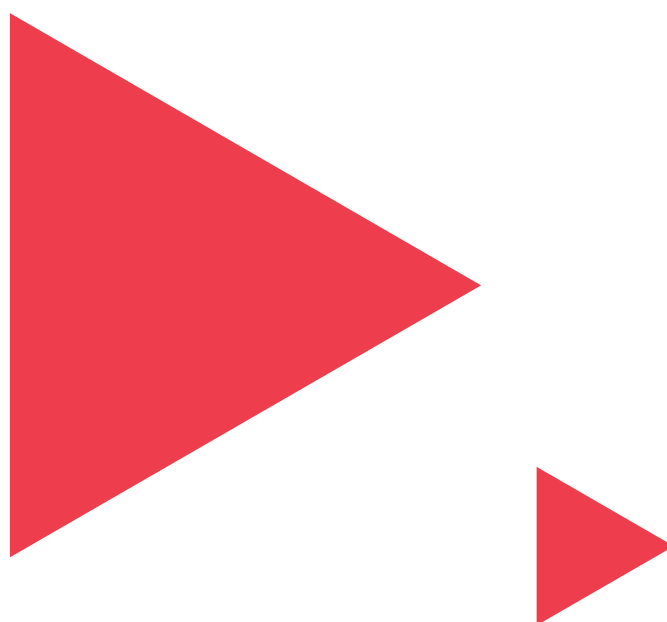
¹⁶ <https://ip.rks-gov.net/>.

¹⁷ <https://oshkosova.webs.com/>.

¹⁸ Ato mund të gjenden me emrin e përdoruesit "inspektoratipunes".



Pružanje obuke iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu



7.1. Spisak sistema za obuku iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu

Sistem za obuku iz oblasti BZR na Kosovu takođe trenutno prolazi kroz restrukturiranje. U februaru 2021. godine, Uredba (MRSZ) br. 2/2014 za određivanje uslova i kriterijuma za sertifikaciju i licenciranje lica i institucija koji vrše rad u vezi bezbednosti i zdravlja na radu, način, uslove i program za polaganje stručnog ispita je još uvek bila na snazi. Ova uredba nije adekvatno sprovedena u praksi: propisani sistem specijalista i usluga ne funkcioniše kako treba, a određene odredbe su se pokazale kao nerealistične što je omelo delotvorno funkcionisanje ove važne preventivne alatke. Nedavno je evropski projekat „Podrška Inspektoratu rada u borbi protiv neprijavljenog rada“ predložio nov sistem za obuku i sertifikaciju specijalista za BZR, sertifikaciju trenera za BZR i licenciranje pružalaca usluga i centara za obuku iz BZR. MRSZ je na osnovu ovih predloga pripremila novi nacrt koji je u februaru 2021. godine usvojen u obliku Uredbe (MRSZ) br. 1/2021 o kvalifikacijama lica zaduženih za usluge bezbednosti i zdravlja na radu i licenciranju preduzeća za pružanje obuke i usluga iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu. Ona će se primenjivati od 01.04.2021.

Novi sistem predviđa tri nivoa kvalifikacija u odnosu na trajanje i sadržaj obuke iz oblasti BZR:

1. Osnovne kvalifikacije iz BZR (60 sati obuke, i to 40 sati teorije i 20 sati prakse);
2. Napredne kvalifikacije iz BZR (dodatnih 20 sati, 10 teorijskih i 10 praktičnih koji se odnose specifično na visokorizične delatnosti); i
3. Ekspertske kvalifikacije iz BZR (150 sati obuke sa 120 sati teorije i 30 sati prakse, gde su takođe potrebne prethodne kvalifikacije i iskustvo).

Uredba propisuje uslove za trenere iz oblasti BZR: moraju posedovati ekspertske kvalifikacije, imati bar dve godine radnog iskustva i minimum 20 sati obuke za odrasle. Ona takođe pokriva i postupak licenciranja centara za BZR. Ovi centri moraju biti registrovani kao pravna lica, zapošljavati bar jednog trenera iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu i posedovati adekvatan prostor

i opremu. Osim ovih osnovnih uslova, ovi centri za obuku bi trebalo da osmišljavaju programe obuke u skladu sa tipom obuke (kao što je dato u Prilozima I–III). Nastavni plan i program bi trebalo da pruži osnovne informacije o zaštiti ranjivih radnika, uključujući i žene. Postupci sertifikacije i licenciranja takođe pokrivaju i oduzimanje sertifikata ili licence.

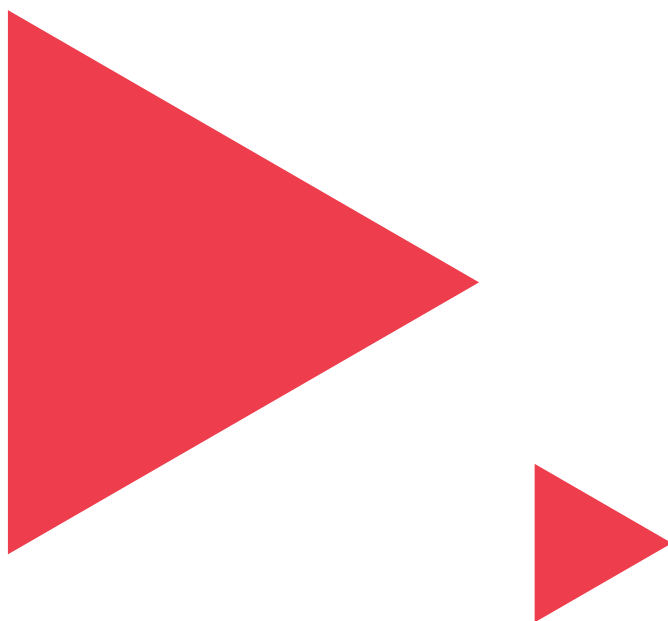
Nekoliko ad hoc ili projektnih aktivnosti obuke iz BZR su takođe organizovali npr. Udruženje za bezbednost i zdravlje na radu Kosova (KOSHA) ili projekat EuropeAid „Podrška Inspektoratu rada u borbi protiv neprijavljenog rada“.

7.2. Broj kurseva obuke po temama i regionima

Trenutno ne postoje podaci o tome koliko je tačno osoba obučeno sa aspekta bezbednosti i zdravlja na radu. Nepoznat nam je ukupan broj polaznika kao i iz kojih sektora oni dolaze, iz kojih regiona, kog su pola i koje su njihove prethodne kvalifikacije. Ceo sistem se trenutno revidira i svi centri za obuku će morati da dobiju nove licence od aprila 2021. godine, u skladu sa **Uredbom (MRSZ) br. 1/2021 o kvalifikacijama lica zaduženih za usluge bezbednosti i zdravlja na radu i licenciranju preduzeća za pružanje obuke i usluga iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu**. U okviru novog sistema će MRSZ vršiti nadzor nad pruženom obukom. Ovaj proces će koordinisati tročlana komisija za BZR koju će oformiti MRSZ. Ista komisija će biti zadužena i za statistiku o BZR.



Službe zdravlja na radu, uključujući i higijenu rada



8.1 Mehanizmi

Treba pomenuti da se po važećim propisima na Kosovu pod „službe zdravlja na radu“ podrazumevaju centri za medicinu rada (medicinske ustanove koje vrše nadzor, daju dijagnoze i obezbeđuju terapiju u slučajevima profesionalnih oboljenja). Termin „službe bezbednosti i zdravlja na radu“ opisuje tradicionalne službe BZR koje u mnogim evropskim zemljama podrazumevaju doktore medicine rada, medicinske sestre, fizioterapeute, fizijatre i druge specijaliste zadužene za „zdravstveni“ aspekt bezbednosti i zdravlja na radu. Nekad se ovi termini ne koriste dosledno što može dovesti do konfuzije.

Službe medicine rada

Zakon o BZR navodi da je poslodavac obavezan da obezbedi medicinske preglede za svoje zaposlene u ustanovama koje imaju dozvolu za pružanje usluga iz oblasti medicine rada u sledećim situacijama:

- pre postavljanja zaposlenog na radno mesto sa posebnim uslovima rada;
- bar jednom u tri godine za sve zaposlene;
- bar jednom godišnje za zaposlene koji rade u posebnim uslovima; i
- kad god je potrebno, u zavisnosti od zdravstvenog stanja zaposlenog.

Cilj ovih zdravstvenih pregleda jeste da se utvrdi fizičko i mentalno zdravlje neophodno za obavljanje potrebnih zadataka.

U praksi, sistem medicinskog nadzora radnika je nedelotvoran. Ne postoje specifični podzakonski akti koji propisuju zahteve za usluge medicine rada.

Postoji nekoliko ključnih problema sa aspekta nadzora radnika.

- Odluku da li je radnik sposoban ili ne da obavlja određeni posao treba da donese lekar medicine rada (koji poseduje odgovarajuću diplomu). Međutim, mnogi lekari medicine rada su u dobu za starosnu penziju. Ukoliko Kosovo ne školuje nove lekare medicine rada neće posedovati dovoljan broj ovih stručnjaka za vršenje medicinskih pregleda svih radnika.
- Ne postoje specifični podzakonski akti koji elaboriraju postupke nadziranja zdravlja za poslodavce, zaposlene, specijaliste za BZR ili medicinske ustanove koje vrše zdravstvene preglede. Pošto je ova procedura po prirodi medicinska bilo bi neophodno razviti je u saradnji sa Ministarstvom zdravlja.
- Kamen temeljac praćenja zdravstvenog stanja radnika predstavlja adekvatna procena rizika na radu, koja trenutno nije dobro inkorporirana u zakone. Tokom procene rizika na radu stručnjaci i službe za BZR bi trebalo da identifikuju one faktore rizika gde je nivo rizika dovoljno visok da izazove profesionalna oboljenja i radnike na tim poslovima bi trebalo upućivati na sistematske preglede.
- Inspektorat rada ne nadgleda adekvatno sprovođenje zdravstvenog nadzora na nivou preduzeća.

U većini slučajeva zdravstveno stanje radnika prate porodični lekari koji ne poseduju specijalizaciju iz medicine rada i nesvesni su specifičnih rizika prisutnih na radnim mestima svojih pacijenata. Ministarstvo rada i socijalne zaštite i Ministarstvo zdravlja su podelile diskusiju o ovom problemu, ali nije postignut neki značaj napredak po tom pitanju.

Usluge bezbednosti i zdravlja na radu

Kao i u slučaju drugih sistema za BZR i sistem licenciranja za pružanje usluga bezbednosti i zdravlja na radu prolazi kroz restrukturiranje (vidi odeljak 7) i nova **Uredba (MRSZ) br. 1/2021 o kvalifikacijama lica zaduženih za usluge bezbednosti i zdravlja na radu** i licenciranju preduzeća za pružanje obuke i usluga iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu će stupiti na snagu 01.04.2021. godine. Novi kriterijumi za licenciranje pružaoca usluga BZR zahtevaju da isti:

- bude registrovan kao pravno lice,
- zapošljava bar tri eksperta za bezbednost i zdravlje na radu,
- poseduje pisane procedure za sve usluge (poput procene rizika), i
- poseduje kapacitete za merenje faktora rizika sa aspekta BZR (poput buke i vibracija).

Pružaoци usluga iz oblasti BZR moraju da dobiju licence od Komisije za bezbednost i zdravlje na radu Ministarstva rada i socijalne zaštite koja takođe ima zadatak da nadzire pružanje ovih usluga. Međutim, nova uredba ne propisuje izričitu obavezu angažovanja lekara medicine rada ili bilo kojih drugih specijalista (poput fizijatra ili psihologa) u radu eksternih pružalaca usluga iz oblasti BZR. Trenutno postoji 12 ovakvih pružalaca usluga licenciranih u okviru prethodnog sistema.

Usluge higijene rada

Postoji nekoliko eksternih pružalaca usluga iz oblasti BZR koji pružaju usluge na polju higijene rada poput laboratorijskog merenja nivoa buke, osvetljenja ili temperature u radnom okruženju. Međutim, ove ustanove nisu akreditovane u skladu sa ISO standardom ISO/IEC 17025 („Opšti zahtevi za kompetentost laboratorija za testiranje i kalibraciju“). Većina metoda i opreme koji se koriste za ova merenja nisu u skladu sa relevantnim evropskim ili međunarodnim standardima niti smernicama međunarodnih organizacija kao što je Svetska zdravstvena organizacija. Stoga njihovi rezultati mogu biti nepouzdan. Kako bi se rešio ovaj problem

pristupilo se kreiranju nove uredbe o proceni rizika na radu.

Takođe ne postoje laboratorije higijene rada na Kosovu koje mere koncentraciju hemikalija u radnom okruženju. Takve laboratorije bi trebalo da bude deo sistema za akreditaciju i akreditovane u skladu sa standardom laboratorijskog kvaliteta ISO 17025.

8.2 Lista pružalaca usluga iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu i sadržaj njihovih usluga

Službe medicine rada

Trenutno postoje dve specijalizovane službe medicine rada.

Institut za medicinu rada u Obiliću radi kao privatni dispanzer. Osnovan je 1963. godine kao javna ustanova u okviru Energetske korporacije Kosova (KEK) i u tom obliku radio do 1999. Od 2006. godine ovaj institut funkcioniše kao d.o.o. u okviru KEK, iako takođe vrši medicinske usluge (uključujući i iz oblasti medicine rada) za bilo koje preduzeće na teritoriji Kosova. Institut je sklopio ugovor sa KEK za vršenje ne samo redovnih i periodičnih sistematskih pregleda već i svakodnevne prevencije što podrazumeva i usluge praćenja zdravstvenog stanja u okviru 13 specijalističkih oblasti. Postoje i druga preduzeća koja su sa institutom potpisala ugovor o vršenju redovnih i periodičnih sistematskih pregleda.¹⁹

Institut za medicinu rada Kosova u Đakovici takođe pruža usluge iz oblasti BZR (uključujući usluge iz 12 specijalističkih oblasti), kao i ograničene savetodavne usluge. Povremeno učestvuje i u akademskim istraživanjima.

¹⁹ Rilind Zhenelaj and Xhevat Shkodra, Occupational health in Kosovo (University of Pristina Faculty of Medicine, 2012).

Glavni porodični medicinski centar u Prištini takođe pruža određene usluge iz oblasti medicine rada, što uključuje:

- zdravstvene preglede u cilju zaposlenja;
- redovno praćenje zdravstvenog stanja zaposlenih;
- istraživanje uslova rada kao i uzorka povreda na radu i zdravstvenih problema povezanih sa radom; i
- pregled radnog okruženja kako bi se potvrdila delotvornost preventivnih mera.

Po studiji sprovedenoj 2018. godine na Kosovu je u oblasti medicine rada radilo 52 lekara. Međutim, nemamo podataka o njihovim veštinama, nivou kvalifikacija i sertifikaciji. Veliki broj lekara medicine rada je zaposlen na Katedri za medicinu rada na Univerzitetu u Prištini ili u centrima za medicinu rada.²⁰

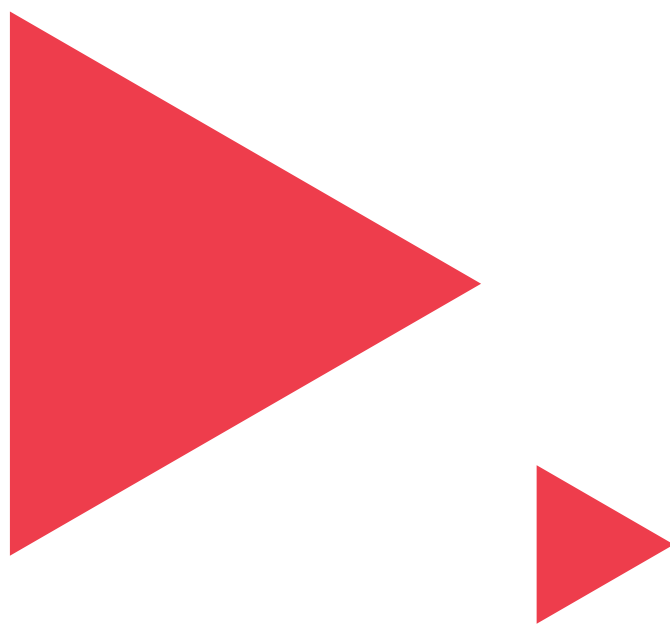
Usluge bezbednosti i zdravlja na radu

U 2021. godini je po evidenciji MRSZ postojalo 258 sertifikovanih eksperata i 12 licenciranih preduzeća-pružalaca usluga iz oblasti BZR. Ne postoje podaci o prirodi njihovih usluga pošto takvi izveštaji nisu bili obavezni. Nekoliko ovih preduzeća ima svoje internet stranice, ali na njima nema preciznih detalja o tome šta spade u okvir njihovih usluga.

²⁰ Curri and Petkovski; Zhenelaj and Shkodra



Istraživanja na polju bezbednosti i zdravlja na radu



9.1 Institucije koje sprovode istraživanje na polju bezbednosti i zdravlja na radu

Na Kosovu ne postoji istraživačka institucija sa precizno definisanim istraživačkim aktivnostima i finansiranjem koja se bavi isključivo bezbednošću i zdravljem na radu. Tri postojeće institucije poseduju kapacitet i kompetentnost za ovakva istraživanja: Institut za javno zdravlje Kosova i oba instituta medicine rada (u Obiliću i Đakovici). Ove institucije sprovode neka ograničena istraživanja na polju BZR. Pored ovih i pojedine druge institucije su učestvovala u istraživanjima iz ove oblasti poput Katedre za farmakologiju (Medicinski fakultet Univerziteta u Prištini), Klinike za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju (Univerzitetski klinički centar), Instituta za biohemiju (Katedra za medicinu rada Medicinskog fakulteta Univerziteta u Prištini) i Univerziteta Hadži Zeka. Institut za javno zdravlje je imao jedinicu medicine rada koja je ukinuta 1996. godine.²¹

U svakom slučaju, ove aktivnosti su retke i čini se da zavise od nekolicine istraživača ili potreba određenog preduzeća. Na primer, od oko sto hiljada publikacija (na Skopus listi) Instituta za javno zdravlje Kosova, samo tri ili četiri se odnose na BZR. Štaviše, PubMed baza podataka sadrži manje od deset publikacija o BZR objavljenih na Kosovu. Osim ovih, i drugi univerziteti na Kosovu su sproveli par istraživačkih aktivnosti i objavili par publikacija.

9.2 Glavni istraživački dokumenti i projekti u okviru istraživanja na polju bezbednosti i zdravlja na radu

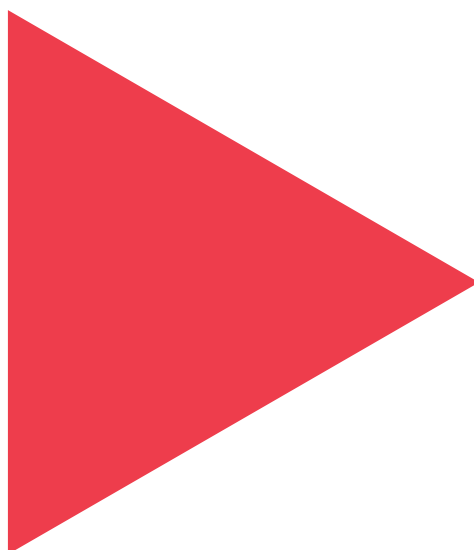
Istraživanja na polju BZR na Kosovu pokrivaju veoma mali opseg tema. Pregled dostupnih članaka pokazuje da uglavnom predstavljaju primere specifičnih intervencija na polju bezbednosti i zdravlja na radu. Jedan razmatra lečenje bronhiopulmonarnih oboljenja među bivšim tekstilnim radnicima „Emin Duraku“ fabrike u Đakovici. Drugi predstavlja istraživanje bola u lumbalnom predelu leđa među radnicima Energetske korporacije Kosova. Nedavno je proučavan efekat stresa izazvanog pandemijom COVID-19 na zdravlje medicinskih radnika. Neki univerziteti na Kosovu takođe istražuju interakcije tržišta rada, sistema upravljanja i BZR.²²

²¹ Zhenelaj and Shkodra

²² Naim Morina et al., "Comparison of Effect of Leukotriene Biosynthesis Blockers and Inhibitors of Phosphodiesterase Enzyme in Patients with Bronchial Hyperreactivity," Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences 6, No. 5 (2018): 777-781; Theranda Beqiri, "Health and Safety at SMEs," Quality: Access to Success 21, No. 177 (2020): 147; Ardiana Murtezani et al., "Low back pain among Kosovo power plant workers: A survey," Italian Journal of Public Health 9, No. 4: e8661.1-e866.7 (2012); Gezim Hodolli et al., "External individual monitoring of radiation workers in Kosovo," Journal of Environmental Science, Computer Science and Engineering & Technology 5, No. 2: 165-168 (2016).

► 10

**Mehanizmi za prikupljanje
i analizu podataka
o povredama na
radu, profesionalnim
oboljenjima i njihovim
uzrocima**



Ne postoji mehanizam za prikupljanje i analizu podataka o povredama na radu i profesionalnim oboljenjima.

Ne postoje specifični propisi koji se odnose na prikupljanje podataka na polju medicine rada ili nesreća na radu. Stoga ne postoje pouzdani podaci o nesrećama na radu ili profesionalnim oboljenjima na Kosovu. Ovakva situacija ima ozbiljne posledice po uspostavljanje funkcionalnog sistema BZR; bez pouzdanih pokazatelja, adekvatno planiranje i donošenje odluka su u najboljem slučaju ograničeni. Planiranje zasnovano na dokazima u cilju kreiranja delotvornih preventivnih mera kao što su kampanje Inspektorata rada ili informativne kampanje BZR za opštu javnost je nemoguće bez pouzdanih podataka.

Uredba (MRSZ) 3/2014 o nesrećama na radu i profesionalnim oboljenjima ne stvara uslove za svoju izvodljivu implementaciju. Dok uredba propisuje držanje evidencije o nesrećama na radu, ne postoje proceduralni zahtevi po pitanju istrage, izveštavanja ili prijavljivanja nesreća na radu. Ovo podrazumeva nesreće koje su dovele do izostanka sa posla u trajanju od bar tri dana, kao što je naznačeno Okvirnom direktivom 89/391/EEZ.

Prikupljanje podataka na nivou inspektorata rada je unapređeno tokom poslednjih par godina uz pomoć EuopeAid projekta „Podrška Inspektoratu rada u borbi protiv neprijavljenog rada“. Međutim, IR i dalje ne koristi u potpunosti predviđene analitičke alate a podaci se i dalje ne prikupljaju u skladu sa standardima Evropske statistike nesreća na radu (ESAW).

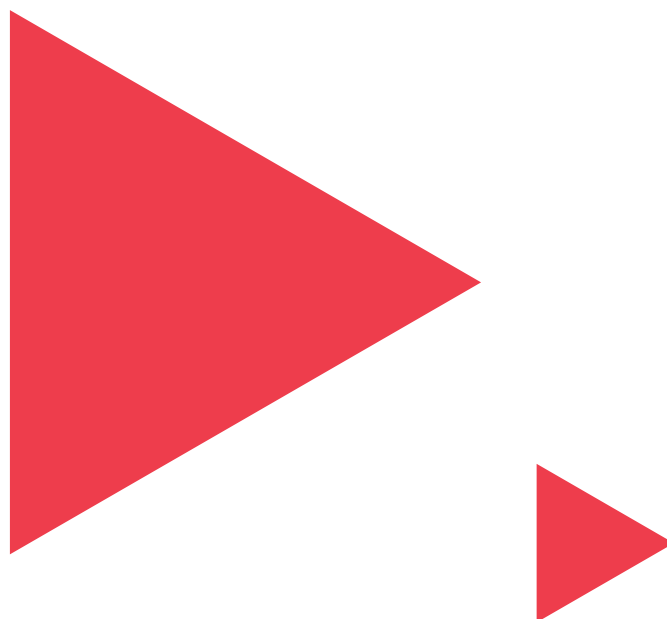
Prikupljanje podataka je lošije kad su u pitanju profesionalna oboljenja. Ne postoji sistem za obaveštavanje, istragu, dijagnostifikovanje i izveštavanje kada su u pitanju profesionalna oboljenja. Ne postoji lista profesionalnih oboljenja niti jasna pravila kako takvi pacijenti treba da budu evidentirani i kako treba voditi datu medicinsku evidenciju.

Statistički godišnjak Kosova za 2019. godinu ne sadrži podatke o nesrećama na radu ili profesionalnim oboljenjima.²³

²³ Kosovo, Kabinet premijera, Agencija za statistiku Kosova, Statistički godišnjak Kosova 2019, 2020.

▶ 11

**Saradnja sa sistemima
za socijalnu zaštitu ili
osiguranje koji pokrivaju
povrede na radu i
profesionalna oboljenja**

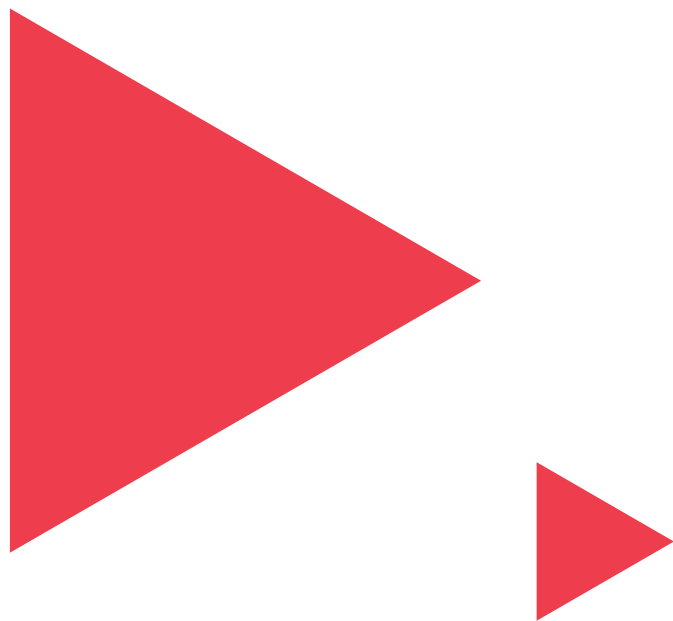


Trenutno ne Kosovu ne postoji puna lepeza paketa sistema za socijalnu zaštitu. Međutim, neka davanja iz sistema socijalne zaštite su obezbeđena za zaposlene u okviru opšteg kolektivnog ugovora koji je donekle subvencionisan iz budžeta.

Opšti kolektivni ugovor zaposlenima garantuje pravo na naknadu u slučaju bolesti. Tokom prvog meseca bolesti poslodavac u potpunosti nadoknađuje izgubljeni dohodak. Nakon mesec dana, zaposleni može da uz potvrdu lekarske komisije dobije davanje za slučaj privremenog invaliditeta koje se finansira iz opšteg budžeta.



Mehanizmi podrške za ranjive grupe radnika



12.1. Radnici u malim i srednjim preduzećima

Ne postoje mehanizmi podrške sa aspekta BZR koji bi bili obezbeđeni radnicima u malim i srednjim preduzećima. Po važećim propisima na Kosovu srednja preduzeća imaju od 51 do 250 zaposlenih.

12.2. Radnici u mikro preduzećima (sa manje od 10 zaposlenih)

Ni za radnike u mikropreduzećima nije obezbeđen mehanizam podrške sa aspekta BZR. U važećim propisima na Kosovu ne pronalazimo pravila koja bi se odnosila specifično na ova preduzeća.

12.3. Radnici u neformalnoj ekonomiji

Ne postoje specifični mehanizmi za podršku sa aspekta BZR koji bi bili obezbeđeni za radnike u neformalnoj ekonomiji.

12.4. Radnici migranti

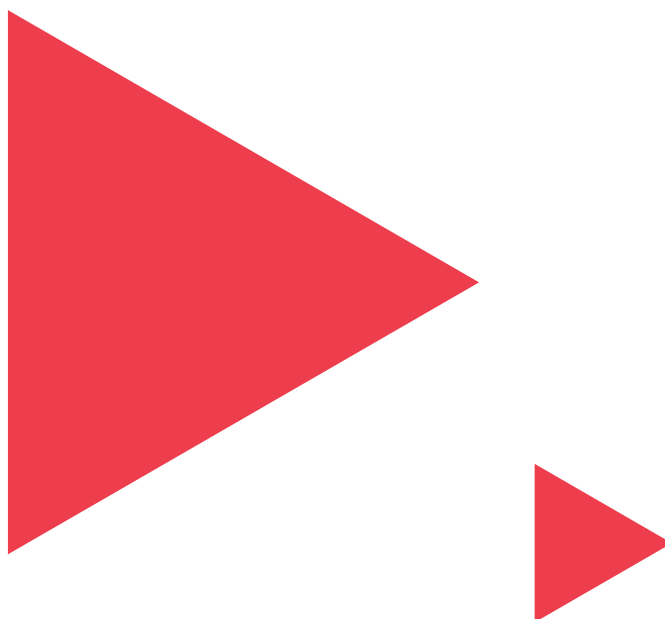
Ne postoje specifični mehanizmi za podršku sa aspekta BZR koji bi bili obezbeđeni za radnike migrante. Međutim, oni imaju sva prava na polju BZR ukoliko su prijavljeni kod svog poslodavca.

12.5. Samozaposleni

Ne postoje specifični mehanizmi za podršku sa aspekta BZR koji bi bili obezbeđeni za samozaposlena lica.

► 13

Mehanizmi podrške za radnice



13.1 Specijalne šeme na polju reproduktivnog zdravlja i zaštite porodilja

U postojećem zakonodavstvu postoje određene odredbe koje obezbeđuju zaštitu reproduktivnog zdravlja (trudnica) i porodilja (uključujući i dojilje). Ovakve odredbe nalazimo i u **Zakonu br. 04/L-161 o bezbednosti i zdravlju na radu i Zakonu o radu (br. 03/L-212)**.

Generalna ideja u okviru Zakona o BZR jeste da je poslodavac obavezan da obezbedi ravnopravan tretman za sve prilikom sprovođenja mera bezbednosti i zdravlja na radu (član 5), dok istovremeno prilagođava radno mesto i okruženje potrebama pojedinca (član 7). Ovi osnovni zahtevi ne pominju izričito žene, ali u principu ovaj koncept obuhvata sve radnike nezavisno od roda. Specifični zahtevi su izloženi u članu 18, kao npr. kada je poslodavac dužan da obavesti radnike o različitim rizicima i koje mere se moraju preduzeti u cilju zaštite bezbednosti i zdravlja zaposlenih, dece, trudnica, dojilja i osoba sa invaliditetom. Ova stavka pretpostavlja da je poslodavac sproveo procenu rizika za različite grupe radnika. Kao što je već pomenuto, nacrt nove uredbe o proceni rizika je predložen i trenutno je u procesu usvajanja.

Zakon o radu Kosova propisuje specifične zahteve po pitanju opasnih uslova rada i porodiljskog odsustva.

Zakon zabranjuje rad trudnica i dojilja u noćnoj smeni, Takođe propisuje da samohrani roditelji i žene sa decom ispod tri godine starosti ili decom sa trajnim invaliditetom mogu da obavljaju rad u noćnoj smeni samo ukoliko na to dobrovoljno pristanu (član 27).

Član 44 Zakona o radu poslodavca obavezuje da obezbedi posebnu zaštitu za radnice sa invaliditetom. Međutim ne propisuje minimalne zahteve po pitanju takve zaštite. Zakon o radu takođe propisuje da trudnice, majke dece ispod tri godine starosti i samohrani roditelji dece ispod tri godine starosti ili dece sa teškim oblikom

invaliditeta nisu obavezni da rade više od punog radnog vremena (40 sati) ili u noćnoj smeni.

Član 46 Zakona o radu zabranjuje trudnicama i dojiljama rad koji je klasifikovan kao štetan po zdravlje. Poslodavac ne može da zaposli trudnice i dojilje na teškom fizičkom radu ili na poslovima koji ih izlažu biološkim, hemijskim ili fizičkim faktorima koji mogu predstavljati rizik po reproduktivno zdravlje. Zakon o radu zahteva da MRSZ izda propis za klasifikaciju teških i opasnih oblika rada koji mogu biti štetni po trudnice i dojilje, ali ovaj propis još uvek nije stupio na snagu. Zakon pominje i nekoliko izuzetaka poput zaposlenih u zdravstvenom sektoru.

Član 49 Zakona o radu reguliše porodiljsko odsustvo. Na Kosovu, majke imaju pravo na 12 meseci porodiljskog odustva sa pravom na odlazak na odsustvo do 45 pre očekivanog datuma porođaja (nakon podnošenja lekarskog izveštaja), poslodavac ima pravo da zatraži porodiljsko odsustvo u periodu od 28 dana pre očekivanog datuma porođaja.

Zakon o radu propisuje da poslodavac plaća naknadu u iznosu od 70% osnovne zarade tokom prvih šest meseci porodiljskog odustva. Sledeća tri meseca se plaća naknada u iznosu od 50% prosečne zarade na Kosovu koja se finansira iz generalnog budžeta. Na zahtev je moguće dobijanje još tri meseca neplaćenog odsustva. Zakon o radu obavezuje žene da obaveste svog poslodavca barem 15 dana pre isteka odustva.

U skladu sa članom 50, ova osnovna prava se proširuju na oca (ili u slučaju njegove smrti na staratelja) ukoliko majka umre ili napusti dete, ili ukoliko se majka složi sa prenošenjem ovih prava na oca deteta. Otac takođe ima pravo na dva dana plaćenog odsustva u vreme rođenja deteta i dve nedelje neplaćenog odsustva u bilo kojem trenutku dok dete ne napuni 3 godine, dokle god o tome obavesti poslodavca bar deset dana unapred.

Članovi 51 i 52 Zakona o radu takođe propisuju osnovna pravila za zaštitu interesa žena u slučaju smrti ili ozbiljnih zdravstvenih problema odojčeta.

Postojeći zakon o radu nudi minimalni nivo zaštite trudnicama i dojiljama ali i dalje postoje ozbiljni problem sa tim zakonom onakvim kakav je. Jedan od najvećih je obaveza poslodavca da pokriva troškove porodijskog odsustva tokom šest meseci pošto to dovodi do visokog rizika od diskriminacije i gubitka poslova za žene. Takođe nije detaljno objašnjeno šta se podrazumeva pod teškim i opasnim radom, a to bi potencijalno moglo da dovede do situacija gde je poslodavac slobodan da ove koncepte tumači po svom nahođenju.²⁴

Član 5 **Zakona br. 05/L-023 o zaštiti dojenja**, usvojenog 2015. godine, obezbeđuje da zaposlene koje doje imaju dovoljno plaćenih pauza tokom radnog dana; dva sata od šestog do 12 meseca života deteta i jedan sat od njegove prve do druge godine. Svaka zaposlena koja doji ima pravo na jednu ili dve plaćene pauze tokom radnog dana ukoliko je obezbedila lekarsku potvrdu o dojenju i o tome napismeno obavestila poslodavca. Član 6 izričito zabranjuje zapošljavanje dojilja na mestima koja izlažu majku i dete bezbednosnim ili zdravstvenim rizicima. Zakon, međutim, ne precizira procedure za određivanje takvih uslova rada, kao npr. procenu rizika na radu. Nisu dostupni podaci o tome koliko radnika je ostvarilo ova prava.

13.2 Posebni aranžmani za ispunjavanje drugih potreba radnica, uključujući prevoz noćnih radnika ili prilagođavanje različitim telesnim veličinama

Uredba (MRSZ) br. 3/2014 o načinu pripreme dokumenata za procenu rizika i njihovom sadržaju, podacima na kojima procena rizika treba da se zasniva i vođenju evidencije o bezbednosti i zdravlju na radu ne sadrži nikakve posebne odredbe za radnice. Član 4 nove **Uredbe (MRSZ) br. 02/2021 o proceni rizika na radu** (usvojene 04.02.2021.) propisuje da „posebna pažnja tokom procene rizika na radu treba da bude posvećena ranjivim grupama koje su naročito ugrožene ili imaju posebne potrebe“ i to:

- ženama;
- trudnicama ili dojiljama;
- mladim radnicima;
- starijim radnicima; i
- radnicima sa invaliditetom.

Uredba (MRSZ) br. 3/2016 o minimalnim zdravstvenim i bezbednosnim uslovima pri ručnom prenošenju tereta propisuje specifična ograničenja tereta (maksimalnu težinu) za zaposlene oba pola koji stoje u osnovnom stojećem stavu i pod idealnim uslovima rada. Prilog II te uredbe daje sledeće vrednosti:

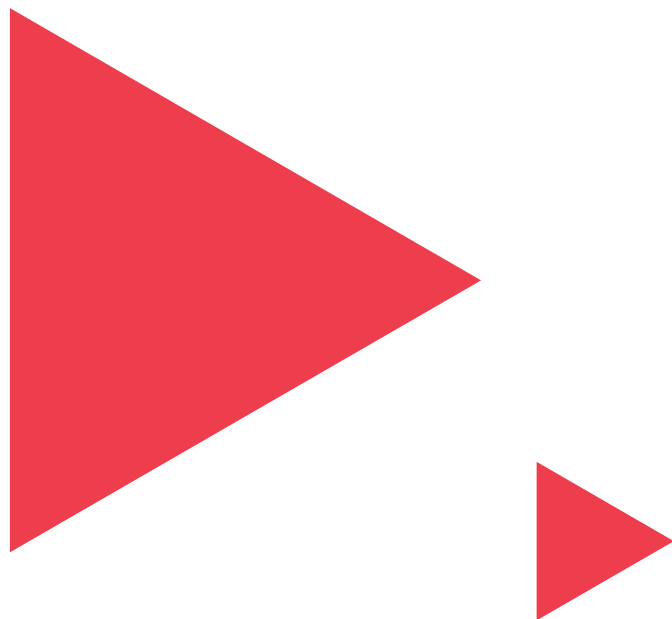
²⁴ Shqipe Gjocaj, “The silent struggle of breastfeeding mothers,” Pristina Insight, 6 October 2018; Luljeta Vuniqi et al., Impact of the Labor Law on Women in Kosovo (Kosovar Center for Gender Studies, 2011); Ilir Banjska et al., Gender-based discrimination and labour in Kosovo (Kosovo Women’s Network, 2019); Afrim Hoti, Respect and Protection of Labour Rights in Kosovo (Decent Work Balkan Network - Putting Equality and Solidarity at the heart of EU integration, 2011).

Starost	Granične vrednosti tereta (kg)	
	Muškarci	Žene
18 – 29 godina	50 kg	20 kg
30 – 39 godina	45 kg	15 kg
40 – 49 godina	40 kg	15 kg
50 – 65 godina	35 kg	10 kg

U **Pravilniku (MRSZ) br. 4/2014 za minimalne zahteve bezbednosti i zdravlja na radnom** mestu postoje odredbe koje se tiču osnovne higijene i pominju izričito žene. Ovi dodatni zahtevi su unešeni u najnoviji izmenjeni i dopunjeni tekst pravilnika (**Pravilnik (MRSZ) br. 01/2020 o izmenama i dopunama Pravilnika (MRSZ) br. 4/2014 za minimalne zahteve bezbednosti i zdravlja na radnom mestu**). Ove izmene i dopune (u Prilogu I, 18.3.2–18.4.2) propisuju adekvatan broj toaleta u zavisnosti od veličine preduzeća, kao i obavezu da bilo koje radno okruženje sa više od pet radnika obezbedi zasebna kupatila za muškarce i žene.

► 14

**Mehanizmi za saradnju
i koordinaciju na
centralnom nivou i nivou
preduzeća, uključujući
i mehanizme za reviziju
programa**

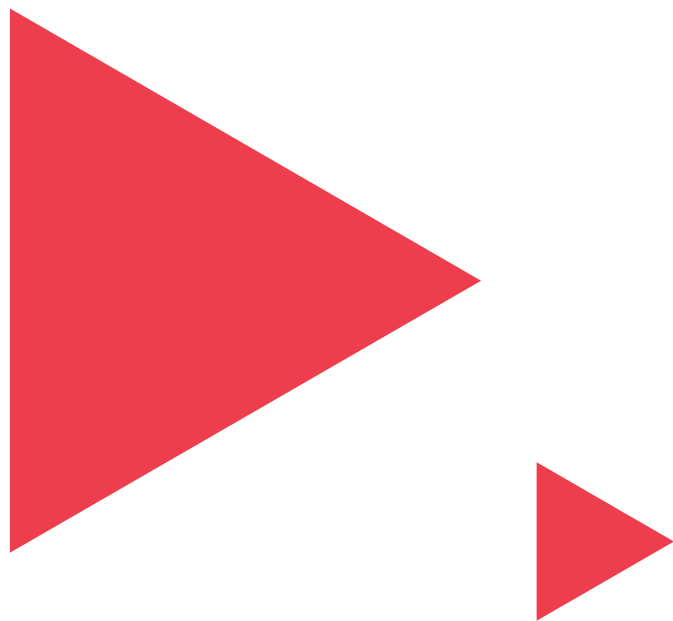


Mehanizmi za saradnju i koordinaciju na polju BZR na Kosovu su opisani u odeljcima 2 i 5 ovog profila. Trenutno su dva glavna tela zadužena za koordinaciju i saradnju: Savet za bezbednost i zdravlje na radu (opisan u odeljku 2.2) i Socijalno ekonomski savet (opisan u odeljku 5).

Trenutno ne postoji funkcionišući sistem za reviziju programa i aktivnosti na polju BZR. Taj problem je rešen u „Međusektorskoj strategiji za bezbednost i zdravlje na radu za period 2021.–2026“. Ovaj nacrt strategije sadrži opis mehanizama za sprovođenje, praćenje i izveštavanje koji bi omogućili reviziju različitih programa u određenim periodima.

► 15

**Tehnički standardi,
kodeksi prakse i smernice
na polju bezbednosti i
zdravlja na radu**



Trenutno ne postoje standardi, kodeksi prakse ili smernice na polju BZR osmišljeni posebno za Kosovo. Projekat „Podrška Inspektoratu rada u borbi protiv neprijavljenog rada“ predlaže smernice za inspekcijiski nadzor nad gradilištima koje bi mogle da omoguće delotvornije inspekcijske posete i tako unaprede BZR u građevinarstvu. Projekat takođe predlaže smernice za istragu nesreća na radu. Ovi materijali bi potencijalno mogli da se iskoriste kao smernice za širu grupu lica, naročito eksperte za BZR.

Pored toga, gorepomenuti projekat predlaže i listu provere za inspektore rada i poslodavce koja bi pokrivala faktore rizika sa aspekta BZR kao što su hemikalije, stres i preveliki obim posla. Ovakve liste bi mogli da koriste i poslodavci za samoproveru kako bi prekontrolisali određene aspekte svog radnog okruženja.

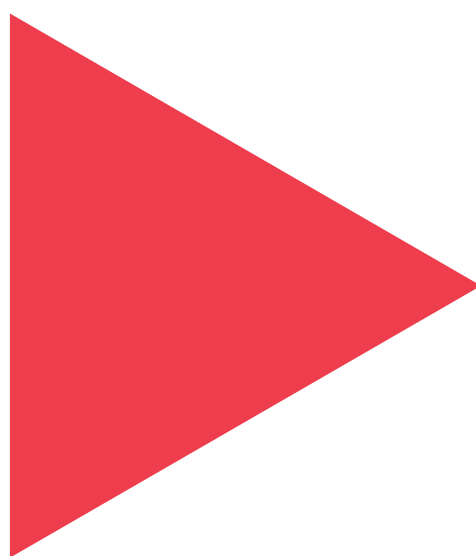
Agencija za standardizaciju Kosova je izradila pojedine tehničke standarde povezane sa BZR. Oformila je tri tehnička odbora koji pokrivaju neke od pitanja BZR:

- Tehnički odbor za zdravlje (KT-7);
- Tehnički odbor za mašineriju (KT-10); i
- Tehnički odbor za ličnu zaštitnu opremu (KT-17).

Za svaki od ovih odbora postoji spisak usvojenih standarda iz njihove oblasti ekspertize. Nažalost ovi spiskovi su dostupni samo na engleskom jeziku.

► 16

**Obrazovne aktivnosti i
aktivnosti za podizanje
nivoa svesti u cilju
promovisanja preventivne
kulture bezbednosti i
zdravlja, uključujući i
promotivne inicijative**



16.1. Aktivnosti za dan bezbednosti

Tokom poslednjih par godina su na Svetski dan bezbednosti i zdravlja na radu socijalni partneri i nevladine organizacije (kao što je KOSHA) organizovali određene aktivnosti. Inspektorat rada je takođe na svojoj fejsbuk stranici postavio neke informacije o danu bezbednosti.

16.2. Nagrade za bezbednost

Na Kosovu ne postoji sistematski process izdavanja i nagrađivanja dobrih praksi na polju BZR. Pronašli smo samo jednu nagradu za bezbednost koja je dodeljena 2019. godine pod pokroviteljstvom Evropske kampanje za zdravo radno okruženje koju na godišnjem nivou organizuje Evropska agencija za bezbednost i zdravlje na radu (EU-OSHA), a u okviru EuropeAid projekta „Podrška Inspektoratu rada u borbi protiv neprijavljenog rada“. Tema takmičenja je bilo upravljanje opasnim supstancama na radu. Ukupno su prijavljena tri primera dobre prakse iz dva preduzeća.

- Sharrcem je poslao primer dobre prakse u obliku postavljanja vizuelnih prekidača na stare motore i primene strujne izolacije kao deo „Zaključaj, označi i isprobaj“ procedure.
- Sharrcem je takođe poslao i primer dobre prakse bezbednog skladištenja i odlaganja hemikalija u svojoj laboratoriji.
- Mabco Constructions je poslao primer dobre prakse bezbednog rukovanja neeksplozivnim minama na lokaciji.

Pobednika je izglasao tripartitni žiri. Generalno govoreći, zajednica BZR je zainteresovana za razmenu primera dobre prakse, naročito ako primeri potiču iz preduzeća sa Kosova.

Treba napomenuti da se na Kosovu trenutno razmatra uvođenje okvira za organizaciju više ovakvih takmičenja između primera dobre prakse.

16.3. Obrazovanje o bezbednosti i zdravlju na radu u srednjim školama, srednjim stručnim školama i na univerzitetu

Ne postoje identifikovani programi za obrazovanje iz BZR u srednjim ili srednje stručnim školama na Kosovu.

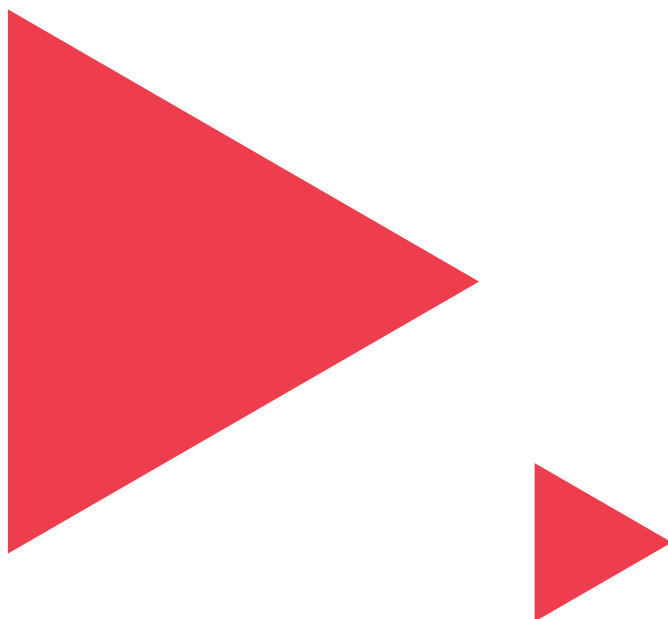
Na nivou univerziteta ne postoje specifični programi za zdravlje na radu ili medicinu rada osim pojedinih izolovanih master kurseva na poslovnim studijama koji obuhvataju procenu rizika i upravljanje istima. Studenti na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Prištini pohađaju nekoliko sati predavanja o zdravlju na radu kao deo predmeta o javnom zdravlju i porodičnoj medicini.

Klinike za medicinu rada nisu posebno prepoznate kao odvojene klinike, a i zdravstveni centri koji nude usluge medicine rada nisu grupisani pod posebnim zaglavljem u Statističkom godišnjaku Kosova za 2019. godinu.²⁵

²⁵ Kosovo, Kabinet premijera, Agencija za statistiku Kosova, Statistički godišnjak Kosova 2019, 2020.

► 17

Specijalizovane tehničke, medicinske i naučne institucije povezane sa različitim aspektima bezbednosti i zdravlja na radu, uključujući i istraživačke institute i laboratorije koji se bave ovom temom



17.1 Spisak akademskih institucija povezanih sa bezbednošću i zdravljem na radu

Kao što je opisano u odeljku 9, na Kosovu postoji tek nekoliko akademskih institucija koje su povezane sa oblašću BZR. Glavne ustanove ovog tipa su Institut za javno zdravlje Kosova, Institut za medicinu rada u Obiliću i Institut za medicinu rada Kosova u Đakovici. Poslednje dve ustanove funkcionišu više kao dispanzeri za pružanje usluga medicine rada sa sporadičnim uključivanjem u istraživanja na polju BZR ili druge akademske aktivnosti.

Druge institucije koje se dotiču oblasti BZR su Katedra za farmakologiju Medicinskog fakulteta (Univerzitet u Prištini), Klinika za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju (Univerzitetski klinički centar Kosova), Institut za biohemiju (Katedra za medicinu rada²⁶ Medicinskog fakulteta Univerziteta u Prištini), i Univerzitet Hadži Zeka.

17.2. Nevladine organizacije za bezbednost i zdravlje na radu

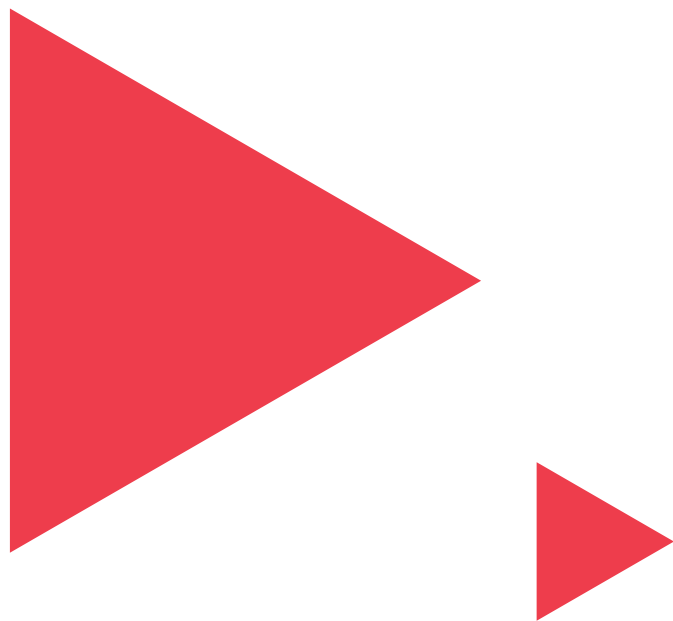
Udruženje za bezbednost i zdravlje na radu Kosova²⁷ (KOSHA) je nevladina organizacija za BZR. Ovo udruženje su 2009. godine osnovali eksperti za BZR uvidevši potrebu za potpomaganjem razvoja sistema BZR na Kosovu. Fokus njihovih aktivnosti je na promovisanju BZR na Kosovu i podizanju nivoa javne svesti o pitanjima iz ove oblasti. KOSHA je pokretala i učestvovala u raznolikim aktivnostima obuke, kampanjama i drugima projektima malog obima usmerenim na kreiranje funkcionalnog sistema BZR na Kosovu. KOSHA takođe pruža profesionalnu pomoć oko pitanja BZR, učestvuje u javnim diskusijama i na sastancima, priprema informacije o BZR i zagovara uvođenje komponente BZR u različite zakone i programe. Ova organizacija ne poseduje specifični plan ili program.

²⁶ Napomena: Katedra za medicinu rada nije izdvojena kao posebna jedinica.

²⁷ <https://oshkosova.webs.com>.

► 18

**Osoblje zaduženo za
bezbednost i zdravlje na
radu, poput službenika
za bezbednost i zdravlje,
inženjera za bezbednost,
lekara medicine rada i
higijeničara**



Ne postoje pouzdani podaci o broju specijalista za BZR na Kosovu. Takođe ne postoji obaveza vođenja takve evidencije, niti profesionalni standardi za specijaliste poput inženjera za bezbednost ili lekara medicine rada.

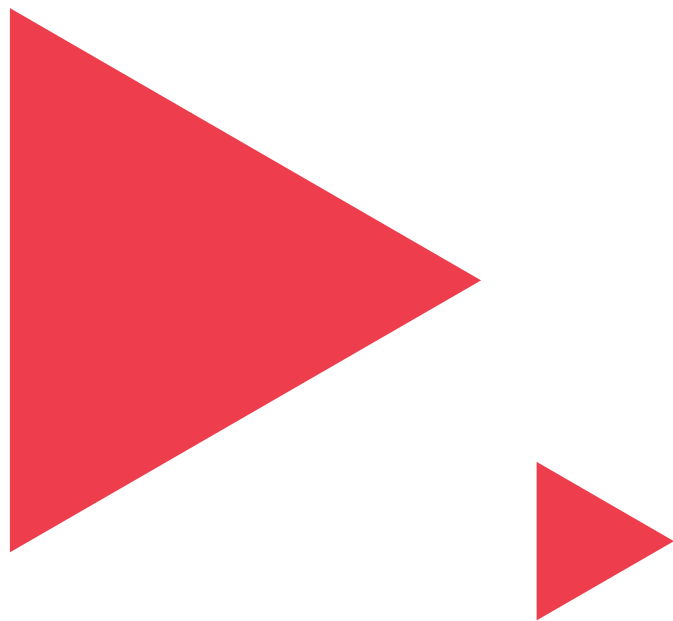
Po različitim izvorima na Kosovu postoji od 20 do 50 aktivnih lekara medicine rada. Ali ne postoji zvaničan program stažiranja za medicinu rada niti zahtevi na polju sertifikacije ili registracije za ove lekare, te nam tako nisu dostupni pouzdani podaci o postojećim profesionalcima.²⁸

Po podacima MRSZ krajem 2020. godine je na Kosovu bilo više od 250 obučanih specijalista za BZR.

²⁸ Curri and Petkovski; Zhenelaj and Shkodra

► 19

Statistika o povredama na radu i profesionalnim oboljenjima



19.1. Statistika o nesrećama na radu uključujući podatke razvrstane po polu

Inspektorat za rad trenutno prikuplja neke statističke podatke o nesrećama na radu. Ovi podaci za period od 2016. godine su dostupni na albanskom jeziku na internet stranici Inspektorata (pod zaglavljem "Izveštaji").²⁹ Godišnji izveštaji se uglavnom koncentrišu na rezultate rada Inspektorata – broj inspeksijskih nadzora, tipove primećenih problema i izdate kazne, ali sadrže i osnovne podatke o ukupnom broju teških i lakih nesreća na radu i nesreća na radu sa smrtnim ishodom. Takođe sadrže podatke o smrtnim slučajevima povezanim sa radom, uključujući prirodne smrti, smrti u privatnim kućama i smrti samozaposlenih lica. Statistički izveštaji sadrže podatke bez metodoloških objašnjenja ili analize i blago variraju iz godine u godinu, sa primećenim neslaganjima.

Ne postoje podaci o nesrećama na radu razvrstani po polu, godinama starosti, obuci ili delatnosti. Nisu nam dostupni ni unakrsni podaci o nesrećama po delatnostima. Štaviše, ne postoje ni podaci o nekim pokazateljima BZR (čak i ako su isti uvršteni u godišnji izveštaj) poput podataka o rodnoj i rasnoj diskriminaciji i zlostavljanju na radu.

Tabela 1. Broj nesreća na radu* na Kosovu, 2011–2019.**

Godina	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Nesreće	31	46	37	63	47	62	50	126	90	N/A
Smrtni slučajevi	10	17	17	9	9	9	19	20	11	N/A

*Izvor: Godišnji statistički izveštaj IR

**Podaci takođe obuhvataju i tzv. „prirodne smrti“ i smrti samozaposlenih lica

²⁹ Napomena: izveštaj za 2019. nije bio dostupan u vreme pisanja ovog profila.

**Tabela 2. Smrtni slučajevi na radu po
privrednom sektoru, 2017–2018***

Sektor/Godina	2017	2018
Građevinarstvo	13	11
Energetika	1	3
Proizvodnja	1	2
Javna komunalna preduzeća	1	1
Prirodne smrti	5	-
Drugo		3

19

Ukupno:

20



* Izvor: Statistički podaci koje je pripremio IR.

19.2. Statistika o profesionalnim oboljenjima uključujući podatke razvrstane po polu

Kao što je pomenuto u odeljku 10, ne postoje pouzdani podaci o učestalosti i prirodi profesionalnih oboljenja.

19.3. Primeri nedavnih ozbiljnih pojava profesionalnih oboljenja, uključujući učestale pojave silikoze, trovanja olovom i trovanja živom

Nema podataka o nedavnim ozbiljnim profesionalnim oboljenjima (uključujući silikozu, trovanje olovom i živom) na Kosovu. Ova činjenica je povezana sa nedostatkom odgovarajuće obučanih specijalista za BZR, nedostatkom higijene rada (koja obezbeđuje pouzdane merne podatke, poput merenja hemijskih supstanci), i pravnim sistemom koji ne reguliše dijagnostifikovanje ili prijavljivanje profesionalnih oboljenja

19.4. Manjak prijavljivanja nesreća na radu i profesionalnih oboljenja

Uprokos ograničenoj dostupnosti i pouzdanosti prijavljenih podataka, potencijalno neprijavljivanje nesreća na radu i profesionalnih oboljenja predstavlja veliki problem na Kosovu. Aproksimativni proračuni pokazuju da bi stopa nesreća sa smrtnim ishodom iznosila 2,5 slučajeva na 100 000 zaposlenih na Kosovu u 2019. godini, a da ukupna stopa svih nesreća (bez smrtnog ishoda) iznosi 16,8 slučajeva na 100 000 zaposlenih lica.

Sa aspekta nesreća sa smrtnim ishodom, ovo je blizu evropskog proseka koji je 2018. godine iznosio 1,77 na 100 000 zaposlenih (mada 4,22 u Rumuniji, 4,22 u Luksemburgu i 3,27 u Letoniji).³⁰ Ovu stopu zato treba uzeti u obzir sa izvesnom ogradom.

Kad je u pitanju ukupan broj nesreća koje se nisu završile smrtnim ishodom, evropski prosek u 2018. godini je iznosio 1,659 slučajeva na 100 000 zaposlenih, a najmanji broj ovakvih nesreća je prijavljen u Rumuniji i Bugarskoj, samo 100 slučajeva na 100 000 zaposlenih. To nam daje razloga da verujemo da navedena statistika možda pokriva samo 1% stvarnih nesreća bez smrtnog ishoda koje su se desile na Kosovu.

Još jedan pokazatelj koji je nedavno korišćen za procenu broja neprijavljenih nesreća jeste i odnos nesreća sa smrtnim ishodom i onih bez takvog ishoda ili broj nesreća bez smrtnog ishoda po jednoj nesreći sa smrtnim ishodom. Evropski prosek u 2019. godini je iznosio 1:937, što znači da je u slučaju 937 nesreća došlo do jednog smrtnog ishoda. Na Kosovu ovaj odnos iznosi 1:9 što ukazuje na to da veliki broj nesreća bez smrtnog ishoda ostane neprijavljeno.

³⁰ Eurostat, 2020.

Glavni razlozi za neprijavljivanje nesreća na radu i profesionalnih oboljenja mogu biti opisani na sledeći način.

Prvo, postoji ogroman jaz između zvanične statistike i prijavljivanja nesreća na radu i profesionalnih oboljenja u praksi.³¹ Postignut je određeni napredak po pitanju metodologije i institucionalne saradnje, ali su potrebna dodatna poboljšanja na tehničkom nivou.

Iako postoje određene formalne odredbe u Zakonu o BZR (Član 23) koje od poslodavaca i Inspektorata rada zahtevaju da prijavljuju nesreće na radu, one nisu podržane podzakonskim aktima koji bi objasnili kako tačno izgleda postupak prijavljivanja nesreća na radu, njihova istraga i potonje izveštavanje. Usled toga poslodavci nisu jasno informisani o svojim obavezama i nema mape puta koja bi pokazala kako nesreće treba da budu prijavljivane i istraživane. U okviru IR ne postoje precizni interni postupci za planiranje istrage, sprovođenje iste ili izveštavanje o njenim nalazima. EuropeAid projekat „Podrška Inspektoratu rada u borbi protiv neprijavljenog rada“ je 2020. godine kreirao „Priručnik za istragu nesreća na radu“ zasnovan na odredbama zakona Kosova i međunarodnim primerima dobre prakse. Priručnik sadrži minimalne (i najbitnije) zahteve koji se u EU koriste za klasifikaciju i šifrovanje nesreća na radu, koji su uspostavljeni u okviru ESAW sistema a održava ih EUROSTAT. Ovo bi moglo da se iskorsiti za unapređenje evidentiranja nesreća na radu na Kosovu, ali još uvek nije sprovedeno u praksi.

Situacija je još gora po pitanju profesionalnih oboljenja. Ne postoji institucionalni sistem za obaveštavanje o profesionalnim oboljenjima, njihovu istragu i izveštavanje o istima.

Pored toga, nepoznat nam je nivo kompetenci eksperata za BZR, inspektora rada i medicinskog osoblja pošto ne postoje uslovi po pitanju obuke ili kompetenci sa aspekta prijavljivanja nesreća na radu i profesionalnih oboljenja.

Još jedna uzrok neprijavljivanja nesreća na radu i profesionalnih oboljenja je potpuni nedostatak podsticaja. Ne postoji socijalno osiguranje za slučajeve nesreća na radu i profesionalnih oboljenja. Stoga zaposleni nisu zainteresovani da prijavljuju nesreće ili zdravstvene probleme pošto ne postoji posebna podrška za lečenje ili rehabilitaciju.

Takođe je nivo javne svesti o potrebi za prijavljivanjem nesreća na radu i profesionalnih oboljenja prilično nizak. Ljudi su nesvesni koristi od prijavljivanja i istraživanja ovakvih slučajeva. Nivo svesti o važnosti delotvorne prevencije je takođe nizak. Ovo je pogoršano činjenicom da ovakav sistem prijavljivanja ne funkcioniše već skoro 30 godina i skoro dve generacije radnika nisu imale nikakvog iskustva sa sistemom izveštavanja na polju BZR. Štaviše, promene ekonomske strukture dodatno otežavaju situaciju: danas je više ljudi zaposleno u manjim preduzećima u privatnom sektoru gde bolje prijavljivanje predstavlja izazov.

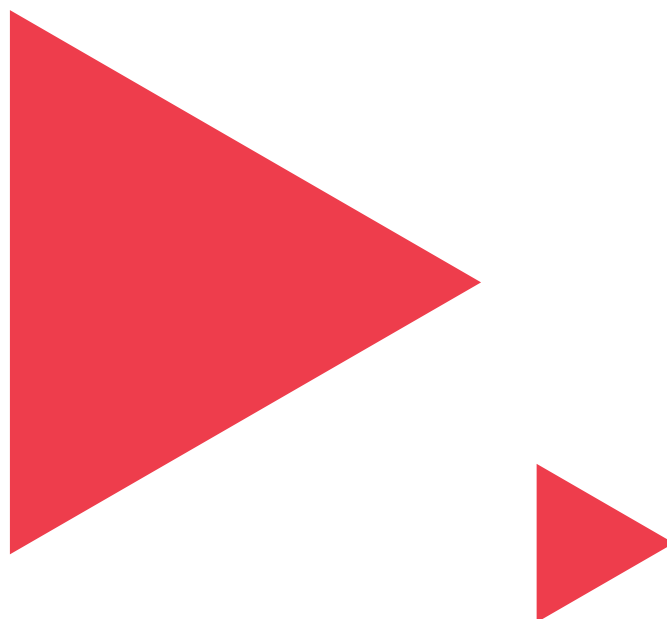
31 European Commission, Commission Staff Working Document: Kosovo 2020 Report, 2020.

Visok broj neformalnih radnika (neformalna ekonomija) je takođe važan faktor za problem neprijavljivanja jer se nijedan od postojećih zahteva ne primenjuje na nelegalne radnike ili neregistrovana preduzeća.³² Nedostatak prijavljivanja je naročito izražen kod nasilnih incidenata na radu u slučajevima neformalnog zapošljavanja.

³² Etida Zeka et al., To pay or not to pay – a business perspective on informality in Kosovo (Instituti Riinvest, 2013); Alexandru Cojocar et al., "Jobs diagnostics – Kosovo," Jobs Series (the International Bank for Reconstruction and Development and the World Bank) 5 (2017).



Politike i programi za opasna zanimanja po delatnostima

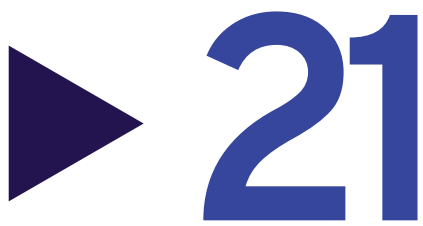


20.1. Građevinarstvo

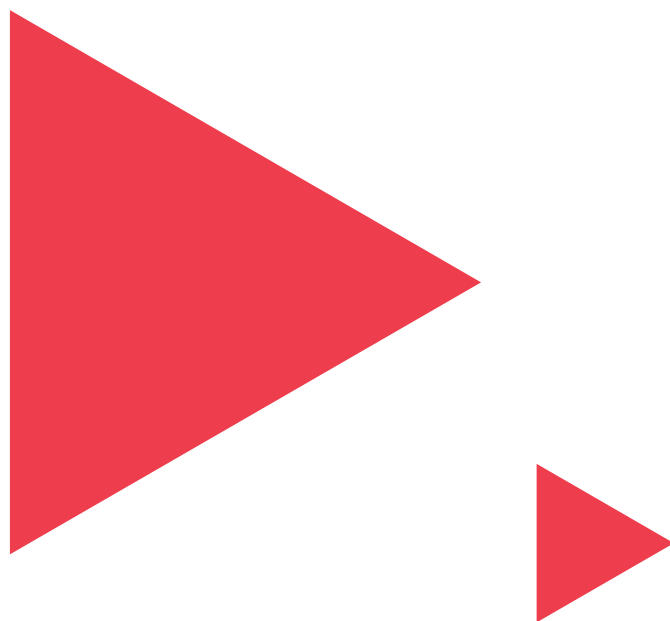
Ne postoje specifični programi ili aktivnosti na polju BZR u građevinskom sektoru. EuropeAid projekat „Podrška Inspektoratu rada u borbi protiv neprijavljenog rada” je elaborirao smernice za inspekcijski nadzor na gradilištima koje bi mogle da obezbede delotvornije inspekcijske posete i tako unaprede bezbednost i zdravlje na radu u ovom sektoru.

20.2. Poljoprivreda

Ne postoje specifični programi ili aktivnosti na polju BZR u poljoprivredi.



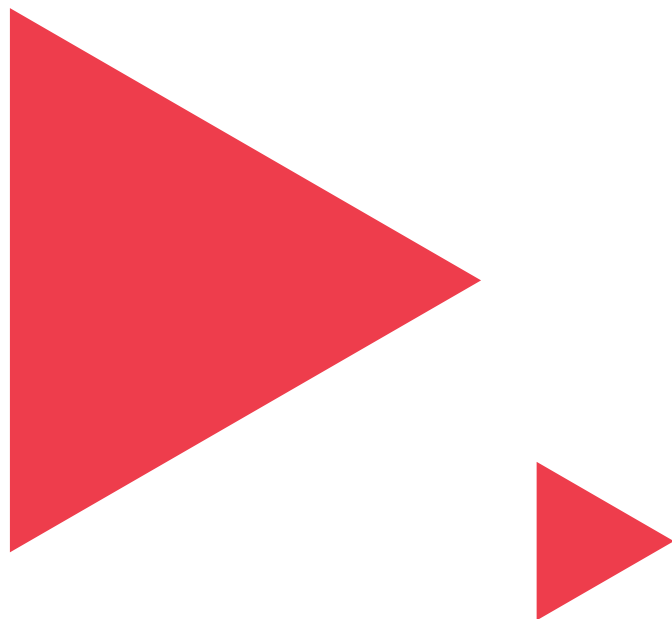
Mehanizmi za prevenciju industrijskih nesreća, zaštitu životne sredine i promovisanje javne bezbednosti



Trenutni pravni okvir za zaštitu životne sredine je obezbedilo **Administrativno uputstvo br. 04/2018 o prevenciji velikih nesreća koje uključuju opasne supstance** koje je izdalo Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja. Ovo uputstvo pokriva zahteve evropske SEVESO Direktive (Direktiva 2012/18/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 4. jula 2012. o kontroli opasnosti od velikih nesreća koje uključuju opasne supstance).

► 22

**Politike i programi
bezbednosti i zdravlja
na radu za organizacije
poslodavaca i radnika**



22.1. Politike, programi i aktivnosti na polju bezbednosti i zdravlja na radu za organizacije poslodavaca i preduzeća

Potoje dve glavne organizacije poslodavaca na Kosovu.

Privredna komora Kosova³³ (PKK) je osnovana 1962. godine. PKK je nezavisna, nepolitička i neprofitna profesionalna organizacija. To je jedina poslovna institucija osnovana zakonom, a aktivnost PKK-a je razvijena na osnovu Zakona o Privrednoj komori Kosova (2004./7, usvojenog 2005. godine). Po pitanju BZR, Zakon propisuje obavezu PKS da učestvuje u ekonomskom i socijalnom dijalogu zajedno sa poslovnim udruženjima, drugim zainteresovanim udruženjima i sindikatima. PKS ima oko 15 000 članova i pokriva široku lepezu aktivnosti u oblasti razvoja poslovanja, a učestvuje i u aktivnostima na tržištu rada. Međutim, ne poseduje zvaničnu politiku ili programe za BZR.

Poslovna alijansa Kosova (AKB) predstavlja savez poslovnih udruženja i individualnih preduzeća sa Kosova koji je osnovan 2002. godine i ima preko 9500 članova. AKB je kreirana kako bi promovisala bolju saradnju između preduzeća i javnosti. Ona pruža obuku iz razvoja poslovanja i učestvuje u socijalno-ekonomskim aktivnostima. Takođe učestvuje i na sastancima Socijalno-ekonomskog saveta. Međutim, AKB ne poseduje zvaničnu politiku ili programe za BZR.

Američka privredna komora je još jedna aktivna organizacija sa manje od 200 članova.

22.2. Politike, programi i aktivnosti na polju bezbednosti i zdravlja na radu za organizacije radnika

U skladu sa **Zakonom br. 04/L-011 o sindikalnom organizovanju na Kosovu** (usvojenom 2011. godine), sindikati imaju pravo da zastupaju svoje članove pred poslodavcima i javnim organima u vezi bilo kog pitanja koje podrazumeva kolektivne pregovore sa zaposlenima, naročito u vezi sa promocijom socijalnog dijaloga, ekonomskim pravima, socijalnim pravima, radnim odnosima i zaštitom prava zaposlenih.

Najveća konfederacija sindikata na Kosovu je Nezavisni sindikat Kosova³⁴ (BSPK), koji je povezan sa Međunarodnom konfederacijom sindikata i učestvuje u Evropskoj konfederaciji sindikata kao posmatrač. BSPK trenutno ujedinjuje 19 sindikata u različitim sektorima, uključujući Ujedinjeni sindikat prosvete i nauke Kosova, Savez nezavisnih sindikata „Elektrokosova“, Nezavisni sindikat Uprave Kosova i Nezavisni sindikat male privrede i zanatstva.

Savez sindikata zdravstva Kosova predstavlja zdravstvene radnike i ima oko 12 000 članova. Iako sindikati učestvuju u različitim aktivnostima koje organizuju MRSZ i Inspektorat rada, ne postoje redovni programi bezbednosti i zdravlja na radu.

Procenjuje se da su manje od 10% radnika na Kosovu članovi sindikata. Stopa sindikalnog organizovanja je naročito niska u privatnom sektoru.³⁵

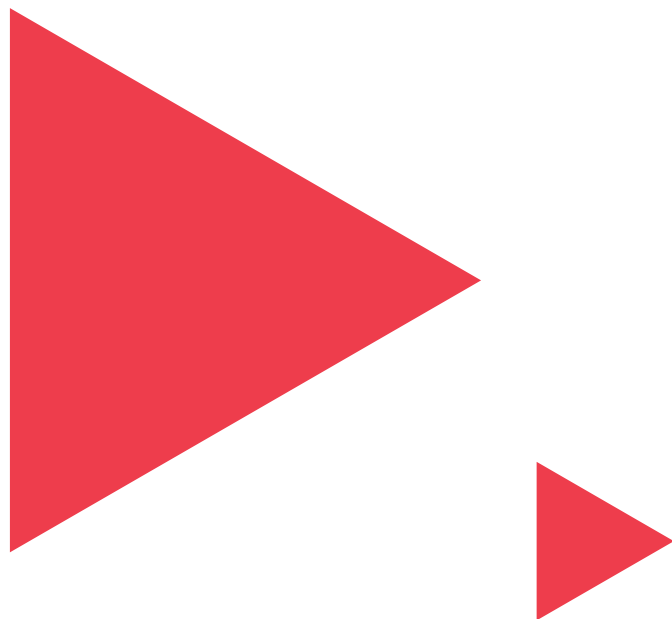
³³ <https://www.oek-kcc.org/>.

³⁴ www.bskp.org.

³⁵ Hoti; Zeka et al.; Cojocar et al.

► 23

Redovne ili postojeće
aktivnosti na polju
bezbednosti i zdravlja
na radu, uključujući
međunarodnu saradnju



Dva glavna međunarodna udruženja za BZR su

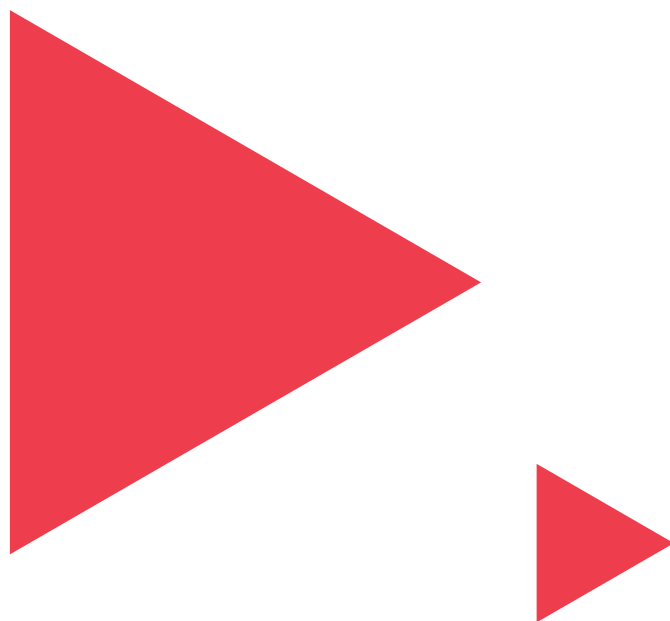
- Odbor viših inspektora rada (SLIC), koji definiše zajedničke principe inspekcije rada u oblasti BZR, i
- Međunarodna asocijacija inspekcije rada (IALI), koja promoviše profesionalizam svojih članova u svima aspektima inspekcije rada, pospešuje njihov uticaj i delotvornost i svojim članovima pruža informacije o profesionalnim pitanjima.

Trenutno Kosovo nije član nijedne od ovih organizacija.

Ceremonija dodele nagrada za primere dobre prakse je sprovedena 2019. godine pod pokroviteljstvom Evropske kampanje za zdravo radno okruženje koju na godišnjem nivou organizuje Evropska agencija za bezbednost i zdravlje na radu (EU-OSHA), a u okviru EuropeAid projekta „Podrška Inspektoratu rada u borbi protiv neprijavljenog rada“.



**Finansijski i budžetski
resursi za potrebe
bezbednosti i zdravlja
na radu na centralnom i
lokalnom nivou**



Iako precizni podaci nisu dostupni, Tabela 3 predstavlja budžet MRSZ dodeljen za bezbednost i zdravlje na radu u periodu od 2018. do 2020. godine.³⁶

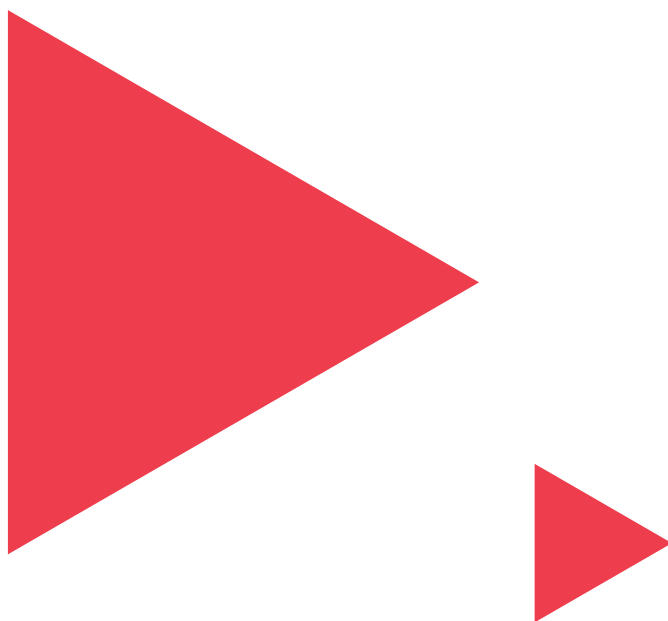
Tabela 3. Budžet MRSZ za BZR, 2018–2020

	2018	2019	2020
Bezbednost i zdravlje na radu	309,000 €	202,500 €	177,500 €
Ukupno:	689,000 €		

³⁶ Kosovo, Ministarstvo rada i socijalne zaštite, Sektorska strategija 2018-2022, 2017.

► 25

Podaci o demografiji,
pismenosti, ekonomiji i
zapošljavanju



Kosovo se suočava sa izazovom u pogledu dostupnosti statističkih podataka. Izmene i dopune Zakona br. 04/L-036 o službenim statistikama su usvojene 2011. godine kako bi se unapredila uloga Agencije za statistiku Kosova i sam zakon uskladio sa kodeksom prakse evropske statistike. Agencija za civilnu registraciju, Ministarstvo zdravlja i Policija Kosova su potpisali memorandume o razumevanju o razmeni statističkih podataka. Međutim, Kosovo se i dalje suočava sa problemima po pitanju sektorskih podataka i primene evropskih statističkih klasifikacija.³⁷

Tabela 4 rezimira ključne statističke podatke iz oblasti demografije i tržišta rada na Kosovu preuzete iz Statističkih godišnjaka koje objavljuje Agencija za statistiku Kosova.

Tabela 4. Ključni statistički podaci iz oblasti demografije i tržišta rada na Kosovu, 2015–2019.

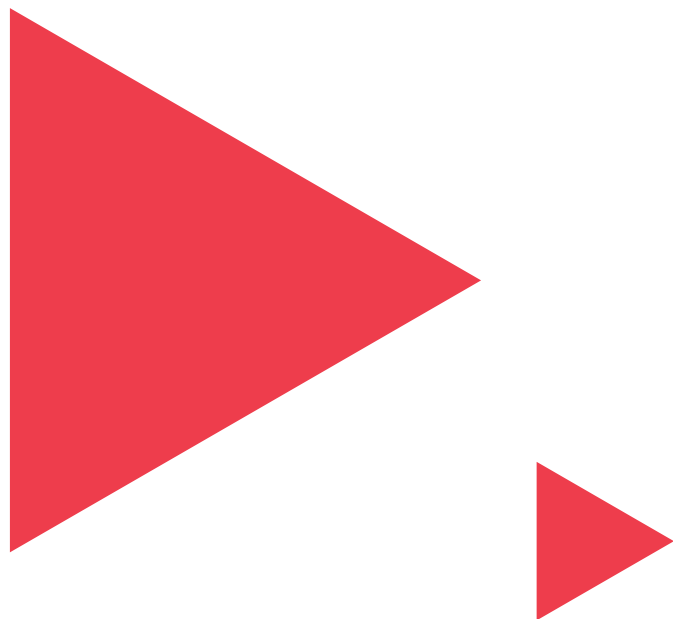
Statistički pokazatelj / Godina	2015	2016	2017	2018	2019
Stanovništvo (u hiljadama)*	1,805	1,772	1,784	1,799	1,782
Muškarci	882	888	884	879	869
Žene	889	895	908	915	912
Broj aktivnih preduzeća	35,472	33,274	34,992	35,540*	N/A
Stopa ekonomske aktivnosti za lica 20–64 godina starosti (procenat populacije 20–64 koji je ekonomski aktivan) (%)	42.8	44.0	49.0	46.6	N/A
Stopa zaposlenosti za lica 20–64 godina starosti (procenat populacije 20–64 koji je zaposlen) (%)	29.1	32.3	34.4	33.2	N/A
Stopa zaposlenosti muškaraca za lica 20–64 godina starosti (%)	44.9	49.9	54.0	52.6	N/A
Stopa zaposlenosti žena za lica 20–64 godina starosti (%)	13.2	14.6	14.6	14.1	N/A
Procenat zaposlenosti u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu (%)	2.3	4.2	4.4	3.5	N/A
Procenat zaposlenosti u industriji (%)	18.7	18.0	17.4	14.3	N/A
Procenat zaposlenosti u građevinarstvu (%)	9.5	11.5	12.9	11.9	N/A
Procenat zaposlenosti u uslugama (%)	69.5	66.3	65.3	70.3	N/A
Lica 20 -64 godina starosti zaposlena u javnom sektoru izražena kao procenat ukupne zaposlenosti (%)	32.6	30.8	28.4	30.8	N/A
Lica 20 -64 godina starosti zaposlena u privatnom sektoru izražena kao procenat ukupne zaposlenosti (%)	67.4	69.2	71.6	69.2	N/A
Stopa nezaposlenosti (procenat radne nage koji je nezaposlen) (%)	32.9	27.5	30.3	29.4	25.7
Stopa nezaposlenosti muškaraca (%)	31.8	26.2	28.5	28.3	22.6
Stopa nezaposlenosti žena (%)	36.6	31.7	36.4	33.3	34.4
Stopa nezaposlenosti mladih (procenat radne snage 15–24 godina starosti koji je nezaposlen) (%)	57.7	52.4	52.7	55.4	N/A

* Procena Eurostata i Agencije za statistiku Kosova.

³⁷ European Commission, Commission Staff Working Document: Kosovo 2020 Report, 2020.

► 26

**Analiza nedostataka
trenutnog sistema
bezbednosti i zdravlja
na radu**



Postoji nekoliko ozbiljnih nedostataka u postojećem sistemu BZR na Kosovu. Ovaj odeljak rezimira navažnije nedostatke identifikovane tokom pripreme ovog profila i opisuje oblasti za dalji razvoj sistema BZR.

Postojeće zakonodavstvo na polju BZR nije u potpunosti usklađeno sa zahtevima evropskih direktiva o BZR.

- Zakon o BZR treba da bude izmenjen i dopunjen te usvojen na osnovu detaljne analize jaza.
- Nekoliko postojećih propisa treba da bude revidirano kako bi se postigla puna usaglašenost sa evropskim direktivama o BZR (na primer, o hemijskim agensima, karcinogenima, mutagenima i biološkim agensima), a nekoliko nepostojećih propisa (na primer o minimalnim zdravstvenim i bezbednosnim uslovima za vađenje minerala i rudarstvo kao i zaštitu radnika od jonizujućeg zračenja) mora da bude usvojeno.

Pravni okvir za aktivnosti Inspektorata rada nije funkcionalan.

- Novi nacrt Zakona o Inspektoratu rada treba da bude revidiran i usvojen.
- Neophodno je kreirati nekoliko podzakonskih akata novog Zakona i potom ih sprovesti sa jasnim internim postupcima po pitanju organizacione i funkcionalne strukture Inspektorata. Trebalo bi da između ostalog obuhvate planirane inspeksijske nadzore (uz pomoć pokazatelja BZR, planiranja ciljanih kampanja), promovisanje efikasnosti inspeksijskih nadzora, razrađivanje veština koje inspektori treba da poseduju, i pružanje konsultacija i informacija zaposlenima.

Alatke za statističku obradu i praćenje pokazatelja BZR ne postoje u praksi.

- Potrebno je razraditi sistem za prikupljanje, analizu i sistematizaciju statistike inspekcije rada kako bi se obezbedilo postojanje podataka potrebnih za praćenje sistema BZR.
- Savetuje se sprovođenje istraživanja o BZR kako bi strane mogle da steknu puno

razumevanje stanja BZR na Kosovu i onda bile u stanju da proecnuju napredak na osnovu pomaka od zatečene situacije. Ovakva istraživanja se moraju obavljati redovno u budućnosti, možda svakih pet godina, zajedno sa ažuriranjem Profila BZR.

Sistemi za prijavljivanje nesreća na radu i profesionalnih oboljenja ne funkcionišu u praksi.

- Pravni okvir za prijavljivanje, istragu i obaveštavanje o nesrećama na radu i profesionalnim oboljenjima će biti ili kreiran (za porofesionalna oboljenja) ili unapređen (za nesreće na radu).
- Na osnovu ovakvog pravnog okvira će biti uspostavljeni sistemi za prijavljivanje usklađeni sa standardima evropske statistike o nesrećama na radu i evropske statistike o profesionalnim oboljenjima.

Nije uspostavljen sistem socijalne zaštite ili socijalnog osiguranja za BZR.

- Biće uspostavljen sistem socijalne zaštite zaposlenih kako bi radnici dobili naknadu za slučaje nesreća na radu i profesionalnih oboljenja.

Sistem nadzora nad zdravstvenim stanjem radnika nije funkcionalan i obuhvat mu je ograničen.

- Biće uspostavljen pravni okvir za praćenje zdravstvenog stanja radnika sa svim neophodnim pratećim elementima i to na osnovu faktora rizika na radu.

Ministarstvu rada i socijalne zaštite nedostaju ljudski i tehnički kapaciteti.

- Biće unapređen kapacitet Ministarstva rada i socijalne zaštite tako da ono može da se bavi svim neophodnim pitanjima BZR.
- Biće razrađeni mehanizmi za angažovanje eksternih eksperata za specifična pitanja BZR.

- Ministarstvo mora da poseduje tehničke kapacitete za sertifikovanje usluga i eksperata iz oblasti BZR.

Inspektoratu rada nedostaju ljudski i tehnički kapaciteti.

- Struktura inspektorata će biti revidirana i reorganizovana.
- Biće uvedeni sistemi za planiranje aktivnosti Inspektorata zasnovani na podacima i proceni rizika sa modernim informatičkim alatima za analizu, planiranje i praćenje aktivnosti Inspektorata.
- Biće unapređeni kvalitet i sprovođenje aktivnosti. Ovo se može postići povećanjem broja inspektora (obučenih za oblasti tehničkih pitanja, javnog zdravlja, hemije) koji idu u inspeksijske nadzore na osnovu procene rizika, kao i kategorizacijom inspektora po sektorskim specijalizacijama.
- Alate za inspekciju treba da budu završene i primenjene (uz adekvatnu obuku inspektora rada). Ova obuka bi trebalo da bude usklađena sa međunarodnom praksom (u obliku vodiča poput „Bezbednost i zdravlje na radu - vodič za inspektore rada i druge ključne aktere“).
- Treba da bude uveden interni sistem obuke za inspektore rada zajedno sa matricom potrebnih kompetenci (razrađenom na osnovu analize potreba).
- Inspektori treba da budu adekvatno tehnički opremljeni kako bi se obezbedio efikasan inspeksijski nadzor i primer dobre prakse za poslodavce. Ovo podrazumeva adekvatnu ličnu zaštitnu opremu, merne instrumente za osnovne rizike po bezbednost i zdravlje na radu, i bilo koje neophodne informatičke alate.
- Potrebno je uspostaviti službu za konsultacije i pozivni centar za pitanja zapošljavanja i BZR. Potrebno je pokrenuti aktivnosti podizanja nivoa javne svesti koje bi se redovno organizovale u budućnosti.
- Potrebno je uspostaviti aktivnu saradnju sa organizacijama poput EU-OSHA, SLIC i IALI.

Ministarstvo zdravlja je nedovoljno uključeno u pitanja medicine rada.

- Neophodno je uspostaviti kompetentno telo za medicinu rada koje bi kreiralo sisteme za obuku, prijavljivanje i analizu profesionalnih oboljenja. Ovo telo bi verovatno trebalo da bude locirano u Institutu za medicinu rada u Obiliću ili Institutu za medicinu rada Kosova u Đakovici.

Saradnja između ključnih aktera je nedovoljna.

- Međusektorska i međuinstitucionalna saradnja treba da bude ojačana. Ovo bi se moglo postići organizovanjem radionica ili konferencija za upoznavanje vladinih tela sa temama BZR.
- Zajedničke inspekcije o bezbednosti hrane, zaštiti prava potrošača itd. bi trebalo da budu deo formalne rutinske prakse i, ukoliko je to potrebno, praćene promenama zakona.
- Potrebno je usvojiti Strategiju BZR kako bi se omogućilo koordinisano delovanje i saradnja ključnih aktera na polju BZR.

Sistem za sertifikaciju i licenciranje stručnjaka i usluga iz oblasti BZR ne funkcioniše kako treba.

- Neophodno je uvesti izmene zakona kako bi se unapredio sistem usluga BZR a potom organizovati informativnu kampanju za eksperte za BZR i poslodavce.
- Potrebno je kreirati plan i program obuke za eksperte za BZR, što podrazumeva i obuku potrebnu za resertifikaciju.
- Potrebno je sprovesti sistem sertifikacije i resertifikacije.

Različiti obrazovni programi se ne bave pitanjima BZR.

- Potrebno je povesti diskusiju o uvođenju tema povezanih sa BZR u različite programe obuke na univerzitetima na Kosovu.

- Potrebno je organizovati obuku iz BZR u programima iz oblasti poslovanja, medicine, ljudskih resursa itd.
- Trenutni programi za obuku lekara bi trebalo da budu ažurirani trako da obuhvate, u najmanju ruku, obuku iz BZR za relevantne medicinske specijalizacije, naročito porodičnu medicinu.
- Biće organizovana diskusija sa resornim ministarstvom o uvođenju BZR u sve aspekte sistema akademskog, tehničkog i srednjeg stručnog obrazovanja. Ovo bi trebalo da podrazumeva i kreiranje informativnih materijala o BZR poput postera i video zapisa.

Socijalni dijalog u oblasti BZR je slab.

- Kapaciteti socijalnih partnera treba da budu osnaženi, a njihovi članovi obučeni iz BZR.
- Potrebno je organizovati kampanje za podizanje nivoa javne svesti, poput regionalnih seminara i radionica, kako bi se promovisao mehanizam za socijalni dijalog o BZR na sektorskom nivou i nivou preduzeća kao i poboljšalo uključivanje poslodavaca u pitanja iz oblasti BZR.
- Potrebno je kreirati i distribuirati materijale za informisanje i podizanje nivoa svesti o prednostima socijalnog dijaloga.

Nivo javne svesti o BZR je nizak.

- Neophodno je razraditi sveobuhvatnu Strategiju za komunikaciju sa aspekta BZR i njen prateći Akcioni plan.
- Potrebno je organizovati kampanje za podizanje nivoa javne svesti, poput regionalnih seminara, radionica i pojavljivanja u medijima. One bi trebalo da budu sredstvo za predstavljanje osnovnih principa BZR i kulture prevencije.
- Potrebno je obezbediti da sve informacije o BZR budu dostupne na jednom mestu, tačnije jednoj internet stranici. Na njoj bi trebalo postaviti i pravne akte (i u verziji na engleskom jeziku) kao i informativne materijale za svaki podzakonski akt.

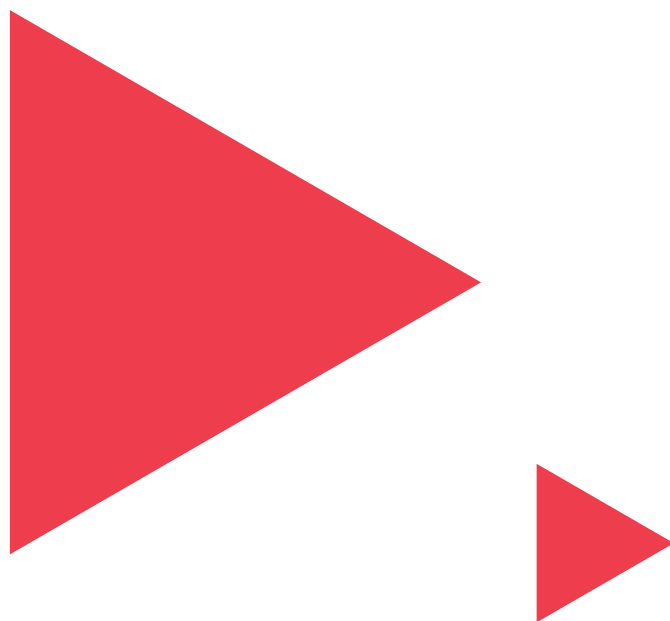
- Potrebno je kreirati informativne materijale (i materijale za podizanje nivoa svesti) o glavnim rizicima na radu, glavnim podzakonskim aktima na polju BZR i o izgradnji preventivne kulture. Ovde se mogu po potrebi iskoristiti primeri međunarodne dobre prakse ili materijali EU ili MOR.
- Potrebno je organizovati kampanje za podizanje nivoa javne svesti kako bi se promovisala preventivna kultura u oblasti BZR.
- Potrebno je sprovoditi redovne kampanje za zdravo radno okruženje na inicijativu Evropske agencije za bezbednost i zdravlje na radu. Ovo bi trebalo da podrazumeva i organizovanje brojnijih dodela nagrada za primere dobre prakse.
- Potrebno je kreirati Procenu rizika preko interneta (OiRA) ili sličnu alatku za procenu kako bi se pružile informacije i povećao nivo svesti o BZR među poslodavcima i u opštoj javnosti. Jedna prednost OiRA alatke leži u tome što njeno održavanje za Kosovo obezbeđuje Evropska agencija za bezbednost i zdravlje na radu.

Kapaciteti za istraživanje u oblasti BZR su neadekvatni.

- Potrebno je kreirati istraživački program kako bi se istraživači ohrabрили da aktivno učestvuju u istraživanjima na polju BZR.
- Potrebno je oformiti akreditovane laboratorije higijene rada kako bi se obezbedila dostupnost pouzdanih objektivnih podataka o radnim okruženjima na Kosovu.



Poseban odeljak o COVID-19



27.1. Rezime situacije

Od prvog potvrđenog slučaja 13.03.2020. godine, na Kosovu je do kraja 2020. identifikovano 50.000 potvrđenih slučajeva COVID-19.

Uprkos političkoj nestabilnosti, Ministarstvo zdravlja je uspostavilo Komitet za koordinaciju i procenu vanredne situacije od pandemije COVID-19 u skladu sa Članom 8 Plana reagovanja koji pruža okvir za vanredne situacije na polju javnog zdravlja. Uveden je policijski čas koji je ograničio kretanje lica tokom određenog doba dana u zavisnosti od broja njihove lične karte ili godina starosti (naročito u slučaju onih starijih od 65 godina). Zbog ovako strogih mera, slučajevi su držani na kontrolisanom i isprativom nivou u ovoj ranoj fazi, uprkos presudi Ustavnog suda da je ovakvo ograničavanje kretanja neustavno. Mere su nalagale i zatvaranje škola, tržnih centara, barova, restorana i parkova, ograničenje rekreativnih aktivnosti i zatvaranje neesencijalnih preduzeća. Takođe su ograničavale okupljanja u zatvorenom prostoru i broj lica koja mogu da uđu u javne ustanove, smanjile broj neesencijalnog osoblja u privatnim i javnim preduzećima i nalagale nošenje maski i socijalno distanciranje. Ovo je dozvolilo Vladi da ublaži mere u maju 2020. godine, što je praćeno rastom stope infekcije u junu. Nova vlada je u odgovoru na ovakvo povećanje oformila Izvršnu komisiju za borbu protiv, praćenje i reagovanje na virus SARS-COV-2 unutar Kabineta premijera. Na osnovu njihovih predloga Vlada je u julu ponovo uvela nekoliko mera iz oblasti javnog zdravlja, tačnije nošenje maski na javnim mestima, policijski čas za određene opštine, ograničeno vreme rada restorana i kafića i obavezu testiranja lica koja ulaze na Kosovo.

Kosovo je 14.08.2020. godine usvojilo **Zakon br 07/L-006 o prevenciji o borbi protiv pandemije COVID-19**, kako bi se obezbedio čvrst pravni okvir za potrebne mere na polju javnog zdravlja. Iako se stanje poboljšalo u avgustu i septembru 2020. godine, što je dozvolilo delimično ukidanje mera o ograničavanju kretanja i radnom vremenu, broj slučajeva je naglo porastao u oktobru i novembru kad je zabeležen i najveći broj aktivnih

i novih slučajeva na dnevnom nivou od početka pandemije. Ovo je opet dovelo do uvođenja strožih mera (poput policijskog časa), a opštine su sredinom novembra bile svrstane u crvenu, žutu ili zelenu zonu na osnovu broja slučajeva COVID-19 zabeleženih u njima, sa različitim merama za svaku zonu. Uprkos vrtoglavom rastu stope infekcije, restorani i škole su ostali otvoreni zahvaljujući lobiranju poslovnih udruženja. Od njih je samo zatraženo da ograniče svoje kapacitete.

Borba protiv COVID-19 na Kosovu se dodatno zakomplikovala usled političke nestabilnosti od februara 2020. godine. Odgovor Kosova na pandemiju bi trebalo podeliti na dva zasebna perioda: od februara do juna 2020. godine i od juna 2020. pa nadalje. Međutim, ovi periodi se (ako izuzmemo javne nastupe i propratnu retoriku) nisu značajno razlikovali sa aspekta samih mera borbe protiv COVID-19, pošto je većina istih bila zasnovana na eksternim smernicama Svetske zdravstvene organizacije ili Evropskog centra za kontrolu zaraznih bolesti, a sprovodio ih je Institut za javno zdravlje Kosova.³⁸

³⁸ European Commission, Commission Staff Working Document: Kosovo 2020 Report, 2020; Teuta Avdimetaj et al., Between a rock and a hard place: Kosovo's challenges in dealing with the COVID-19 pandemic (Kosovar Centre for Security Studies, 2020).

27.2. Preduzete zdravstvene mere (karantin, organizacija rada, socijalno distanciranje) i lečenje potencijalnih i potvrđenih slučajeva COVID-19

Najvažniji dokument koji obezbeđuje postojeći pravni okvir mera prevencije protiv COVID-19 je **Zakon br. 07/L-006 o prevenciji i borbi protiv pandemije COVID-19**. On je usklađen sa primarnim međunarodnim preporukama o potrebnim zdravstvenim merama, a to su socijalno distanciranje, dezinfekcija, testiranje na COVID-19, karantin i izolacija.

Ovaj zakon ovlašćuje MZ da izdaje okvirne odluke (koje su podložne odobrenju Vlade), kao i operativne odluke na dnevnom nivou kako bi se sprovedi posebni i opšti ciljevi objavljenih okvirnih odluka.

Kada se u nekoj instituciji posumnja na pojavu slučajeva COVID-19 ili ta sumnja bude potvrđena, data institucija je obavezna da to prijavi Zavodu za javno zdravlje Kosova. Zavod je zadužen za uspostavljanje standarda prijavljivanja, pravljenje uputstava i koordinaciju intervencija na polju javnog zdravlja na Kosovu.

Međutim, ovaj zakon ne propisuje obaveze MRSZ ili IR i ne pominje obaveze poslodavaca. Ne sadrži zahteve za koordinaciju sa MRSZ o pitanjima vezanim za COVID-19.

27.3. Mere prevencije i ublažavanja za različite tipove radnika, uključujući i zdravstvene i druge esencijalne radnike

Mere prevencije i ublažavanja su predložene u „Privremenom priručniku o primeni mera za prevenciju i suzbijanje COVID-19 u javnim i privatnim ustanovama“ koji je 04.05.2020. izdao Zavod za javno zdravlje Kosova. Ovaj priručnik sadrži specifične preporuke za poslodavce.

Najvažnije preporuke u okviru ovog priručnika su:

- **Aktivno ohrabrivati zaražene radnike da ostanu kod kuće.**
 - Zaposleni koji pokazuju simptome (poput temperature, kašlja ili poteškoća sa disanjem) bi trebalo da obaveste svog poslodavca i ostanu kod kuće.
 - Bolesni zaposleni moraju da se pridržavaju uputstava i preporuka Ministarstva zdravlja, Instituta za javno zdravlje i svojih porodičnih lekara.
 - Zaposleni ne smeju da se vrate na posao dok se ne ispune kriterijumi za okončanje kućne izolacije i to u konsultacijama sa svojim porodičnim lekarom ili relevantnim zdravstvenim ustanovama.
 - Zaposleni koji su zdravi ali imaju člana domaćinstva zaraženog COVID-19 takođe treba da obaveste svog poslodavca i prate uputstava i preporuke Ministarstva zdravlja, Instituta za javno zdravlje i svojih porodičnih lekara.
- **Sprovesti osnovne mere za sprečavanje infekcije:**
 - (i) promovisati često i pažljivo pranje ruku i obezbediti lokacije za pranje ruku za zaposlene, kupce i posetioce, a ako sapun i tekuća voda nisu dostupni, obezbediti vlažne maramice na bazi alkohola (bar sedamdesetoprocentnog);
 - (ii) naložiti upotrebu maski kako bi se sprečilo prenošenje infekcije preko disajnih puteva; i

- (iii) konstantno čistiti prostorije: dezinfekcija telefona, stolova, tastatura i drugih sredstava za rad.
- Uvesti zdravstvene standarde na radu imenovanjem koordinatora zaduženog za pitanja COVID-19 i njihov uticaj na radno okruženje.
- Postarati se da su pravila o odsustvu za slučaj bolesti fleksibilna i usklađena sa smernicama na polju javnog zdravlja sa aspekta važećih zakonskih odredbi. Ovo može podrazumevati (i) dodatne slobodne dane za odustvo u slučaju bolesti, (ii) primenu fleksibilnih propisa koji zaposlenima omogućavaju da ostanu kod kuće kako bi negovali bolesnog člana porodice ili se brinuli o deci u slučaju zatvaranja škola ili obdaništa, i (iii) ukidanje pozitivnog testa na COVID-19 ili lekarskog uverenja kao uslova za dobijanje bolovanja.
- Informisati zaposlene kako mogu da smanje širenje COVID-19.
- Kreirati pravila i prakse za socijalno distanciranje poput izbegavanja masovnih okupljanja i održavanja udaljenosti od 1,5 metara od drugih lica kad god je to moguće. Poslodavci mogu da razmotre uvođenje sledećih strategija: (i) rad od kuće, (ii) fleksibilno radno vreme, (iii) povećanje fizičke razdaljine između zaposlenih u radnom prostoru, (iv) povećanje fizičke razdaljine između zaposlenih i klijenata (npr. šaltersko usluživanje klijenata koji su u svojim vozilima), (v) fleksibilne opcije za sastanke i putovanja (virtualni sastanci, odlaganje sastanaka ili neesencijalnih događaja), (vi) ograničavanje radnih aktivnosti u prostoru preduzeća na esencijalne, (vii) organizovanje usluga na daljinu (preko telefona, video ili internet aplikacija), i (viii) isporuka proizvoda poštom pre nego lično.
- Obezbediti zdravu radnu sredinu putem unapređenja sistema za ventilaciju.
- U okolnostima gde je neophodno putovanje iz poslovnih razloga, informisati se o oblastima gde se COVID-19 proširio i proceniti koristi i rizike povezane sa planom putovanja na osnovu ovakvih procena. Izbegavati slanje zaposlenih koji pripadaju

najrizičnijim grupama (npr. starija lica i lica sa dijabetesom, bubrežni, srčani i plućni bolesnici) u oblasti sa visokom stopom infekcije virusom COVID-19. Zaposlene koji kreću na službeni put bi trebalo opremiti dezinfekcionim sredstvom na bazi alkohola u malim bočicama (manje od 100 ml) i postarati se da prate uputstva lokalnih organa vlasti. Zaposleni koji se vraćaju iz oblasti sa visokom stopom širenja COVID-19 bi trebalo da po odlasku idu u karantin ili samoizolaciju u trajanju od 14 dana, u skladu sa preporukama medicinskih stručnjaka.

Ove smernice naglašavaju da neki zaposleni mogu biti u većoj opasnosti od ozbiljnog oblika bolesti, kao npr. starija lica i hronični bolesnici. Stoga bi lični kontakti između ovakvih zaposlenih trebalo da budu ograničeni ili bi ih trebalo postaviti na radna mesta koja im dozvoljavaju da drže distancu od 1,5 do 2 metra od drugih zaposlenih, klijenata ili posetilaca. Takođe, ukoliko je to moguće, mogu da se prijave za rad na daljinu.

- Postoje i specijalne mere koje se odnose na vlasnike objekata:
 - maksimalni broj klijenata u nekom objektu je 1 lice na 8 m²;
 - vlasnik je obavezan da na ulazu postavi znak koji obaveštava klijente o maksimalnom broju lica dozvoljenom u određenom objektu; i
 - vlasnik je obavezan da sprovede mere prevencije i borbe protiv širenja infekcije.

27.4. Procena rizika, upravljanje istima i komunikacija po tom pitanju

„Privremeni priručnik o primeni mera za prevenciju i suzbijanje COVID-19 u javnim i privatnim ustanovama“ propisuje glavne postavke procene rizika od COVID-19 na radu. Ove smernice opisuju procenu rizika i dele poslove na četiri nivoa rizika od izloženosti: veoma visok, visok, srednji i nizak rizik. Nivo rizika se procenjuje na osnovu posla koji se obavlja i potrebe da zaposleni bude u bliskom kontaktu sa osobama za koje se sumnja ili zna da su zaražene virusom COVID-19.

- **Poslovi sa veoma visokim nivoom rizika su oni sa velikim potencijalom za izlaganje poznatim ili potencijalnim izvorima COVID-19 putem specifičnih medicinskih zahvata, post-mortem pregleda ili laboratorijskih analiza. U ovu kategoriju radnika spadaju:**

- zdravstveni radnici (npr. lekari, medicinske sestre/ tehničari, stomatolozi, medicinski tehničari u urgentnom centru) koji obavljaju postupke kao što su intubacija, bronhoskopija, neke stomatološke zahvate ili invaziono prikupljanje uzoraka od pacijenata za koje se sumnja ili se zna da su oboleli od COVID-19;
- Zdravstveni i laboratorijski radnici koji prikupljaju ili uzimaju uzorke od pacijenata za koje se zna ili se sumnja da su oboleli od COVID-19; i
- Zdravstveni radnici u mrtvačnici, koji obavljaju obdukciju tela osoba za koje se zna da su imali ili se sumnja da su imali COVID-19 u trenutku njihove smrti.

- **Poslovi sa visokim nivoom rizika su oni sa velikim potencijalom za izlaganja poznatim ili potencijalnim izvorima COVID-19. U ovu kategoriju radnika spadaju:**

- Pružaoci zdravstvenih usluga i pomoćno osoblje (npr. lekari, medicinske sestre/ tehničari i drugo bolničko osoblje koje mora da ulazi u bolesničke sobe) koji su izloženi pacijentima za koje se zna ili se sumnja da su oboleli od COVID - 19;

- Zaposleni u zdravstvenim prevoznim službama (npr. vozači ambulantnih vozila) koji u zatvorenim vozilima prevoze pacijente za koje se zna ili se sumnja da imaju COVID-19.

- Zaposleni u mrtvačnici koji su uključeni u pripreme za ukop tela osoba za koje se zna da su imale COVID-19 u trenutku njihove smrti.

- **Poslovi sa srednjim nivoom rizika podrazumevaju poslove koji zahtevaju česti i/ ili blizak kontakt (dakle unutar 2 metra) sa asimptomatskim osobama sa virusom SARS-CoV-2**

- U područjima bez kontinuiranog prenosa u zajednici, zaposleni u ovoj rizičnoj grupi mogu da imaju česte kontakte sa putnicima koji se možda vraćaju iz zemalja u kojima postoji otvoren prenos virusa SARS-CoV-2.

- U područjima u kojima postoji kontinuirani prenos u zajednici, zaposleni u ovoj kategoriji mogu da imaju kontakte sa širom javnošću (npr. škole, hipermarketi za kupovinu prehrambenih namirnica itd.).

- **Poslovi sa niskim nivoom rizika (opreznost) jesu oni koji ne zahtevaju kontakt sa osobama za koje se zna ili se sumnja da su zaražene virusom SARS-CoV-2 niti česte bliske kontakte (dakle, unutar 2 metra) sa širom javnošću. Zaposleni u ovoj kategoriji imaju minimalne profesionalne kontakte sa javnošću i drugim saradnicima**

► LITERATURA

- Avdimetaj, Teuta, Plator Avdiu, and Shpat Balaj. 2020. Between a rock and a hard place: Kosovo's challenges in dealing with the COVID-19 pandemic. Kosovar Centre for Security Studies.
- Banjska, Iliriana, David JJ Ryan, Nicole Farnsworth, Lirika Demiri, Liridona Sijarina, and Adelina Tërshani. 2019. Gender-based discrimination and labour in Kosovo.. Kosovo Women's Network.
- Beqiri, Theranda. 2020. "Gender unemployment gap in Kosovo – Empirical study,," Journal of Academic Research in Economics 12 (138-150).
- Beqiri, Theranda. 2020. "Health and Safety at SMEs." Quality: Access to Success 21, No. 177: 147.
- Cojocar, Alexandru, Mohammed Ihsan Ajwad, Reyes Aterido, Jieun Choi, Agim Demukaj, Francesca Lamanna, David Keith De Padua, Carly Petracco, and Michael Webber. 2017. "Jobs diagnostics – Kosovo." Jobs Series (the International Bank for Reconstruction and Development and the World Bank)
- Curri, Minir and Milan Petkovski. 2018. Occupational Safety and Health – Study of Kosovo (Project "Increasing capacities and strengthening of the role of the regional CSOs for improvement of the labor conditions and dialogue with Public Institutions"), Macedonian Occupational Safety and Health Association.
- European Commission. 2020. Commission Staff Working Document: Kosovo 2020 Report.
- Gjocaj, Shqipe. 2018. "The silent struggle of breastfeeding mothers," Pristina Insight, 6 October 2018.
- Hodolli, Gezim, Sehar Kadiri, Gazmend Nafezi, Meliq Bahtijari, and Konstandin Dollani. 2016. "External individual monitoring of radiation workers in Kosovo" Journal of Environmental Science, Computer Science and Engineering & Technology 5(2): 165–168.
- Hoti, Afrim. 2011. Respect and Protection of Labour Rights in Kosovo. Decent Work Balkan Network - Putting Equality and Solidarity at the heart of EU integration.
- Jovevski, Lazar, Milan Petkovski, and Slavica Jankova. 2018. Regional Occupational Safety and Health Study of the Western Balkan Countries (Project "Increasing capacities and strengthening of the role of the regional CSOs for improvement of the labor conditions and dialogue with Public Institutions"), Macedonian Occupational Safety and Health Association.
- Kosovo, Vlada Kosova. 2016. Nacionalna strategija razvoja za period 2016–2021.
- Kosovo, Inspektorat rada Kosova. 2016. Strateški razvojni plan za period 2017–2021.
- Kosovo, Ministarstvo rada i socijalne zaštite. 2017. Sektorska strategija 2018–2022.

- Kosovo, Kabinet premijera, Agencija za statistiku Kosova. 2020. Statistički godišnjak Kosova 2019, 2020.
- Morina, Naim, Arsim Haliti, Ali Iljazi, Drita Islami, Sadi Bexheti, Adnan Bozalija, and Hilmi Islami. 2018. "Comparison of Effect of Leukotriene Biosynthesis Blockers and Inhibitors of Phosphodiesterase Enzyme in Patients with Bronchial Hyperreactivity," Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences 6 (5): 777–781.
- Murtezani, Ardiana, Zana Ibraimi, Ela Petrela, Merita Berisha, and Teuta Osmani. 2012. "Low back pain among Kosovo power plant workers: A survey," Italian Journal of Public Health 9 (4): e8661.1–e866.7.
- Vuniqi, Luljeta, Sibel Halimi, Luljeta Demolli, and Ilir Miftari. 2011. Impact of the Labor Law on Women in Kosovo. Kosovar Center for Gender Studies.
- Zeka, Etida, Premton Hyseni, Julia Leuther, Gent Beqiri, Lumir Abdixhiku, Alban Hashani, and Agon Nixha. 2013. To pay or not to pay – a business perspective on informality in Kosovo. Instituti Riinvest.
- Zhenelaj, Rilind and Xhevat Shkodra. 2012. Occupational health in Kosovo.

► Prilog 1. Lista transponovanih evropskih direktiva na polju BZR na Kosovu (ažurirano 31.12.2020.)

	Kosovski pravni akt/uredba na polju BZR	Transponovana evropska direktiva
1	Zakon br. 04/L-161 o bezbednosti i zdravlju na radu	Okvirna direktiva 89/391/EEZ
2	Pravilnik (MRSZ) br. 4/2014 za minimalne zahteve bezbednosti i zdravlja na radnom mestu ; Izmene i dopune: Pravilnik (MRSZ) br. 01/2020 o izmenama i dopunama Pravilnika (MRSZ) br. 4/2014 za minimalne zahteve bezbednosti i zdravlja na radnom mestu	Direktiva 89/654/EEZ od 30. novembra 1989. o minimalnim sigurnosnim i zdravstvenim zahtevima na gradilištima (prva pojedinačna direktiva)
3	Uredba (MRSZ) br. 5/2014 za minimalne zahteve bezbednosti i zdravlja pri korišćenju opreme za rad na radnom mestu; Amendment: Uredba (MRSZ) br. 02/2020 o izmenama i dopunama Uredbe (MRSZ) br. 05/2014 za minimalne zahteve bezbednosti i zdravlja pri korišćenju opreme za rad na radnom mestu	Directive 2009/104/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 16. septembra 2009. o minimalnim sigurnosnim i zdravstvenim zahtevima za bezbednost i zdravlje radnika pri upotrebi radne opreme na radu (druga pojedinačna direktiva)
4	Uredba (MRSZ) br. 02/2016 o minimalnim bezbednosnim i zdravstvenim uslovima za upotrebu lične zaštitne opreme na radnom mestu	Direktiva 89/656/EEZ od 30. novembra 1989. o minimalnim sigurnosnim i zdravstvenim zahtevima za upotrebu lične zaštitne opreme na radnom mestu (treća pojedinačna direktiva)
5	Uredba (MRSZ) br. 3/2016 o minimalnim zdravstvenim i bezbednosnim uslovima pri ručnom prenošenju tereta	Direktiva 90/269/EEZ Saveta od 29. maja 1990. o minimumu zdravstvenih i sigurnosnih uslova pri ručnom prenošenju tereta u slučajevima kad postoji opasnost posebno od povreda leđa radnika (Četvrta pojedinačna direktiva)
6	Uredba (MRSZ) br. 04/2016 o minimalnim uslovima zdravstvenih i bezbednosnih znakova na radnom mestu	Direktiva 92/58/EEZ od 24. juna 1992. o minimalnim zahtevima za postavljanje sigurnosnih znakova i/ili znakova za zaštitu zdravlja na radu (deveta pojedinačna direktiva)
7	Uredba (MRSZ) br. 6/2016 o minimalnim uslovima bezbednosti i zdravlja na radu sa opremom sa ekranima	Direktiva 90/270/EEZ od 29. juna 1990. o minimalnim zahtevima u pogledu bezbednosti i zaštite zdravlja pri radu sa ekranima (peta pojedinačna direktiva)
8	Uredba (MRSZ) br. 5/2016 o minimalnim uslovima bezbednosti i zdravlja na radu zaposlenih u opasnosti od eksplozivnih atmosfera	Direktiva 1999/92/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 16. decembra 1999. o minimalnim zahtevima za poboljšanje bezbednosti i zaštite zdravlja radnika potencijalno izloženih riziku od eksplozivnih atmosfera (15. pojedinačna direktiva)
9	Uredba (MRSZ) br. 1/2017 o zaštiti zaposlenih od rizika u vezi sa vibracijama na radnom mestu	Direktiva 2002/44/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 25. juna 2002. o minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim zahtevima u odnosu na izloženost radnika rizicima uzrokovanim fizičkim faktorima (vibracije) (šesnaesta pojedinačna direktiva)

10	Uredba (MRSZ) br. 2/2017 o zaštiti zaposlenih od rizika u vezi sa bukom na radnom mestu	Direktiva 2003/10/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 6. februara 2003. minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim zahtevima u odnosu na izloženost radnika rizicima uzrokovanim fizičkim faktorima (buka) (sedamnaesta pojedinačna direktiva)
11	Uredba (MRSZ) br. 6/2017 o minimalnim uslovima bezbednosti i zdravlja na radu na privremenim ili pokretnim gradilištima	Direktiva saveta 92/57/EEZ od 24. juna 1992. o primeni minimalnih sigurnosnih i zdravstvenih uslova na privremenim ili pokretnim gradilištima (osma pojedinačna direktiva)
12	Uredba (MRSZ) br. 7/2017 o zaštiti radnika zbog rizika izloženosti azbestu na radu	Direktiva 2009/148/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 30. novembra 2009. o zaštiti radnika od rizika povezanih s izlaganjem azbestu na radu
13	Uredba (MRSZ) br. 10/2017 o bezbednosti i zaštiti zdravlja zaposlenih od rizika u vezi sa delovanjem hemijskih agensa na radu	Direktiva Saveta 98/24/EZ Evropskog parlamenta i saveta od 7. aprila 1998. o zaštiti zdravlja i bezbednosti radnika na radu od rizika povezanih s hemijskim sredstvima (četnaesta pojedinačna direktiva), Direktive 91/322/EEZ, 2000/39/EZ, 2006/15/EZ, 2009/161/EU za spiskove indikativnih vrednosti granica izlaganja
14	Uredba (MRSZ) br. 4/2017 za zaštitu zaposlenih od rizika u vezi sa karcinogenima i mutagenima na radu	Direktiva 2004/37/EZ Evropskog parlamenta i saveta od 29. aprila 2004. o zaštiti radnika od rizika zbog izloženosti karcinogenim ili mutagenim supstancama na radu (šesta pojedinačna direktiva)
15	Uredba (MRSZ) br. 5/2017 o zaštiti zaposlenih od rizika u vezi izloženosti biološkim agensima na radu	Direktiva 2000/54/EZ Evropskog parlamenta i saveta od 18. septembra 2000. o zaštiti radnika od rizika povezanih s izlaganjem biološkim agensima na radu (sedma pojedinačna direktiva)
16	Uredba (MRSZ) br. 3/2017 o sprečavanju povreda na radnom mestu od oštrih predmeta u sektoru zdravstvene zaštite i bolnicama	Direktiva 2010/32/EU od 10. maja 2010. o sprovođenju Okvirnog sporazuma o sprečavanju povreda ostrim predmetima u bolničkom sektoru i zdravstvu
17	Uredba (MRSZ) br. 9/2017 o zaštiti zaposlenih od rizika vezanih za optičko zračenje na radu	Direktiva 2006/25/EZ Evropskog parlamenta i saveta od 5. aprila 2006. o minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim zahtevima s obzirom na izloženost radnika rizicima uzrokovanim fizičkim faktorima (veštačko optičko zračenje) (devetnaesta pojedinačna direktiva)
18	Uredba (MRSZ) br. 8/2017 o zaštiti zaposlenih od rizika u vezi sa biološkim elektromagnetnim poljima na radu	Direktiva 2004/40/EZ Evropskog parlamenta i saveta od 29. aprila 2004. o minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim zahtevima s obzirom na izloženost radnika rizicima uzrokovanim fizičkim faktorima (elektromagnetna polja) (osamnaesta pojedinačna direktiva)
19	Nacrt uredbe o minimalnim uslovima za zaštitu bezbednosti i zdravlja radnika tokom rudarskih površinskih i podzemnih radova , bušenja i nekih drugih rudarskih aktivnosti, koji čeka usvajanje na Vladi	Direktiva Saveta 92/91/EEZ od 3. novembra 1992. o minimalnim zahtevima za poboljšanje zaštite sigurnosti i zdravlja radnika u industriji vađenjem minerala bušenjem (jedanaesta pojedinačna direktiva), Direktiva Saveta 92/104/EEZ od 3. decembra 1992. minimalnim zahtevima za poboljšanje bezbednosti i zaštite zdravlja radnika u industrijama vađenja minerala iz površinskih i podzemnih kopova (dvanaesta pojedinačna direktiva)
20	Nacrt uredbe o zaštiti zaposlenih i drugih radnika izloženih jonizujućem zračenju , koji čeka usvajanje na Vladi	Direktiva 2013/59/EURATOM o osnovnim sigurnosnim standardima za zaštitu od opasnosti koje potiču od izloženosti jonizujućem zračenju, i o stavljanju van snage direktiva 89/618/Euratom, 90/641/Euratom, 96/29/Euratom, 97/43/Euratom and 2003/122/Euratom

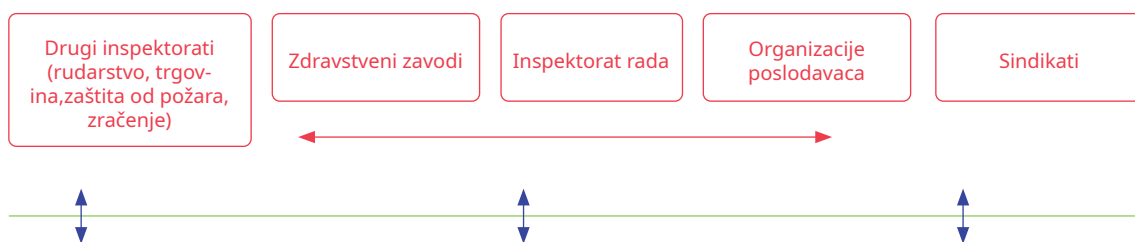
► Prilog II: Institucionalni okvir bezbednosti i zdravlja na radu

Sledeći institucionalni okvir predstavlja prilagođenu verziju onog datog u „Međusektorskoj strategiji za bezbednost i zdravlje na radu u periodu 2021 – 2026 i pratećem Akcionom planu za period 2021 – 2023“ koju su razradili MRSZ i EuropeAid projekat „Podrška Inspektoratu rada u borbi protiv neprijavljenog rada“ (EuropeAid/138633/DH/SER/XK), a koja je objavljena u novembru 2020. godine

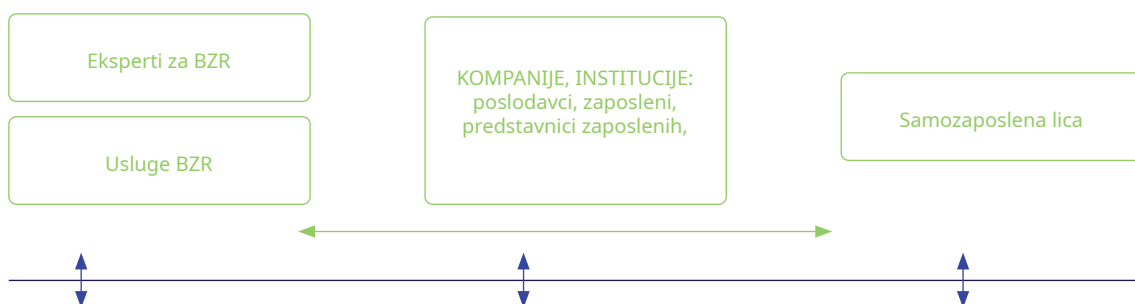
Nivo planiranja politika



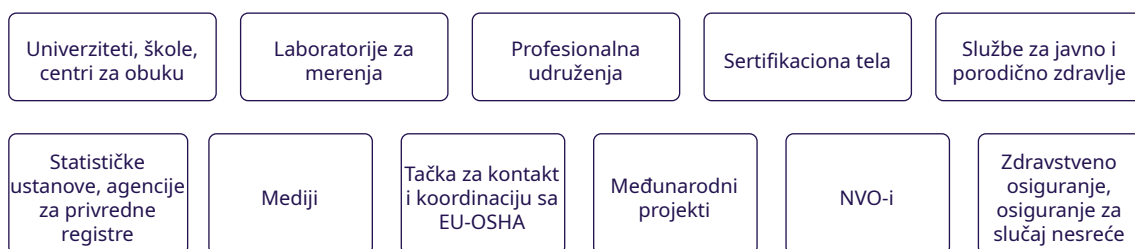
Niveli i zbatimit dhe promovimit



Nivo primene



Nivo infrastrukture





ilo.org/budapest

ILO Office for Central and Eastern Europe
14 Mozsár utca
Budapest 1066, Hungary